

COMMUNAUTÉ

TAIZÉ

Zoektocht naar de persoonlijke godservaring binnen de internationale oecumenische gemeenschap

Door: Marlies van 't Hoog

(Afbeelding 1: foto genomen in Taizé door Marlies van 't Hoog)

TAIZÉ

**Zoektocht naar de persoonlijke godservaring binnen de internationale
oecumenische gemeenschap**

De zoektocht naar God, zichzelf en de medemens, als een “pelgrimage van vertrouwen”

Bachelorscriptie Culturele Antropologie, 2010

Marlies van 't Hoog (3173038)

M.E.vantHoog@students.uu.nl

Begeleider: Martijn Oosterbaan

LISTEN

It's a mystery to me how you speak

The answer of a presence that I seek

Caus' you took me by surprise

A blessing in disguise

Yes, you took me by surprise when you said

Listen, listen, listen, don't speak

Listen, listen, listen, don't speak

Now it's clear that someone's knocking on my door

Because you told me twice, you told me once before

Yeah with a Finnish and Slovakian voice

You speak one word to me

Yes you took me by surprise when you said

Listen, listen, listen, don't speak

Listen, listen, listen, don't speak

Now I'm trying hard to keep my big mouth shut

My eyes are closed my ears are all I got

So here I am to worship

In a dark deserted church

Yes you took me by surprise

Listen, listen, listen, don't speak

Listen, listen, listen, don't speak

- Rogier Pelgrim

Geschreven tijdens een bezoek aan Taizé in april 2010

Inhoudsopgave

<i>Listen</i>	pagina 3
Inhoudsopgave	pagina 4
Taizé – A pilgrimage of trust on earth: dagprogramma	pagina 6
Plattegrond Taizé	pagina 7
Day by Day	pagina 9
Inleiding	pagina 10

Deel 1: Theoretisch Kader

Hoofdstuk één: Theoretische onderbouwing

1.1	Veranderend religieus klimaat in West-Europa	pagina 14
1.1.2	Christendom in het maatschappelijk leven	pagina 14
1.1.3	‘Euro-secularity’	pagina 16
1.2	Spiritualiteit	pagina 17
1.2.1	‘Do-it-yourself approach’	pagina 18
1.3	Pelgrimages	pagina 19
1.3.1	Loskoppeling van traditionele religieuze betekenis	pagina 19
1.3.2	De opkomst van pelgrimages met betrekking tot media en modernisering	pagina 21
1.4	Persoonlijke zoektocht naar ‘het goddelijke’	pagina 22

Hoofdstuk twee: Context

2.1	De gemeenschap van Taizé	pagina 24
2.2	Liturgie	pagina 26
2.3	Gemeenschap	pagina 26
2.3	Besluit	pagina 27

Deel 2: Empirie

Hoofdstuk drie: Een bezoek aan Taizé

3.1	Open en uitnodigend	pagina 28
3.2	Ontmoeting en eenheid	pagina 29
3.3	Rust en ruimte	pagina 31
3.4	Zoeken en vinden	pagina 32
3.5	Samen leven en delen	pagina 32
3.6	Besluit	pagina 33

Hoofdstuk vier: Liturgie

4.1	De gebedsdienst	pagina 35
4.1.1	Zingen	pagina 36
4.1.2	Stilte	pagina 37
4.2	Iconen	pagina 39
4.3	Eucharistie	pagina 39
4.4	Biechten	pagina 40
4.5	Het kruis	pagina 40
4.6	Het licht	pagina 41
4.7	Besluit	pagina 42

Hoofdstuk vijf: Gemeenschap

5.1	Aantrekkingskracht van Taizé	pagina 43
5.2	Gemeenschapsideaal	pagina 44
5.3	Een individu in relatie tot anderen	pagina 44
5.4	Gemeenschap volgens bezoekers van Taizé	pagina 45
5.5	Contradictie	pagina 46
5.6	Besluit	pagina 47

Hoofdstuk zes: Het goddelijke

6.1	Het spreken over God: abstract en persoonlijk	pagina 48
6.2	De jongen met het emmertje	pagina 51
6.3	Besluit	pagina 52

Hoofdstuk zeven: Zoektocht naar godservaringen

7.1	In Taizé zoeken naar spiritualiteit	pagina 53
7.2	In vergelijking met thuis	pagina 54
7.3	Ervaring van 'het goddelijke'	pagina 55
7.3.1	Ubi caritas et amor, Deus ibi est	pagina 56
7.3.2	Spreken met God	pagina 57
7.4	Besluit	pagina 58

Deel 3: Afsluiting

Conclusie	pagina 59
-----------	-----------

Literatuur	pagina 61
------------	-----------

Bijlagen

Bijlage één	Reflectie	pagina 64
Bijlage twee	Engelse samenvatting	pagina 66

Taizé – A pilgrimage of trust on earth

en

Coming to Taizé is an opportunity to seek communion with God through common prayer, singing, personal reflection and sharing.

Everyone is here to discover or rediscover a meaning for their life and to find a new vitality. Being in Taizé is also a preparation for taking on responsibilities back at home with a view to being bearers of peace and trust.

As you arrive at Taizé, you are welcomed by a community of brothers who have made a lifelong commitment to follow Christ in common life and celibacy, in simplicity of life.

Monday to Saturday

8.15am **morning prayer** then breakfast
10.00am meetings
12.20pm **midday prayer** followed by lunch
2.00pm song practice
during the afternoon: meetings or work
5.15pm snack
5.45pm workshops (some days only)
7.00pm supper
8.30pm **evening prayer**
then silence

Friday evening

8.30 pm **evening prayer**
followed by prayer around the cross

Saturday evening

8.30pm **evening prayer**
with candles symbolising the light of
the Risen Christ

Sunday

8.45am breakfast
10.00am **Eucharist**
1.00pm lunch
3.30pm welcome of the new arrivals
7.00pm supper
8.30pm **evening prayer**
then silence

Each day, you will gather together with people of different countries. One of the brothers meets with the group and introduces the theme for the day. Small groups are formed on the first day and the members remain the same throughout the stay to allow a sense of sharing to grow. Everyone is asked to take part fully in all the different activities of the community life.

17 to 29 year olds

On arriving, everyone is told of the theme for the week: (In some weeks, there may be several choices of theme). Often help is needed for a few hours with various practical tasks around the site.

A week in silence and prayer: Participation in the community prayers, with accommodation and meals in an area set aside for those who want complete silence. There is a daily Bible introduction, and the rest of the day is spent alone in silence with the opportunity to speak individually with a brother or a sister.

Or you can spend just **two days (Fri-Sun) in silence**. If you wish to do this, please come on Thursday at 5pm and speak with a sister or brother. (boys in La Morada, girls in El Abiodh)

15 / 16 year olds

In some weeks, there may be special Bible groups for 15 and 16 year olds. The leaders who have brought young people of this age stay with them for this.

Adults over 30 and parents with children

In some weeks, there is a Bible reflection group especially for adults over 30 years old. Parents with children up to 14 years old take part in this group as well.

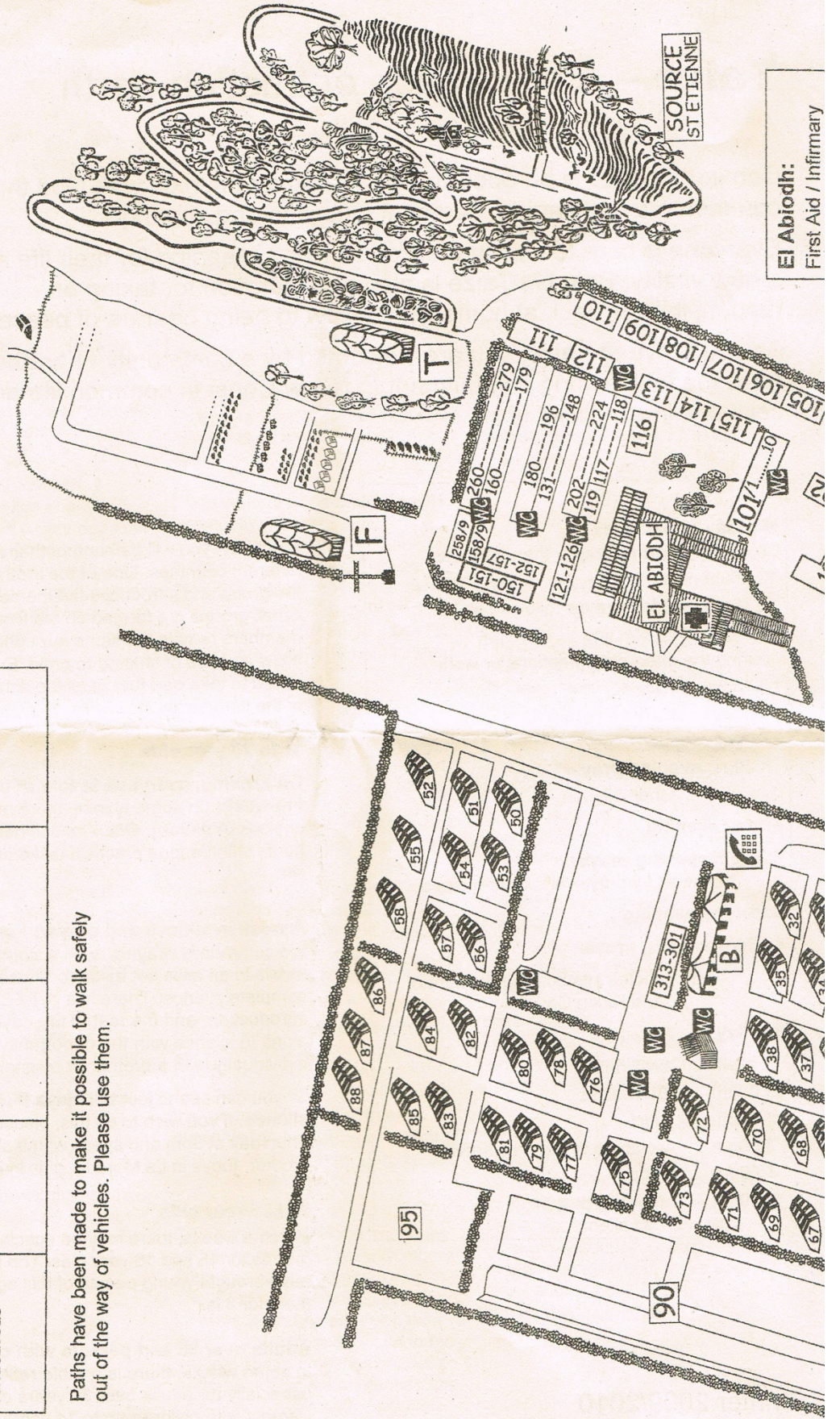
Winter 2009/2010

Your accommodation:	220	Introduction to each day	time	place
---------------------	-----	--------------------------	------	-------

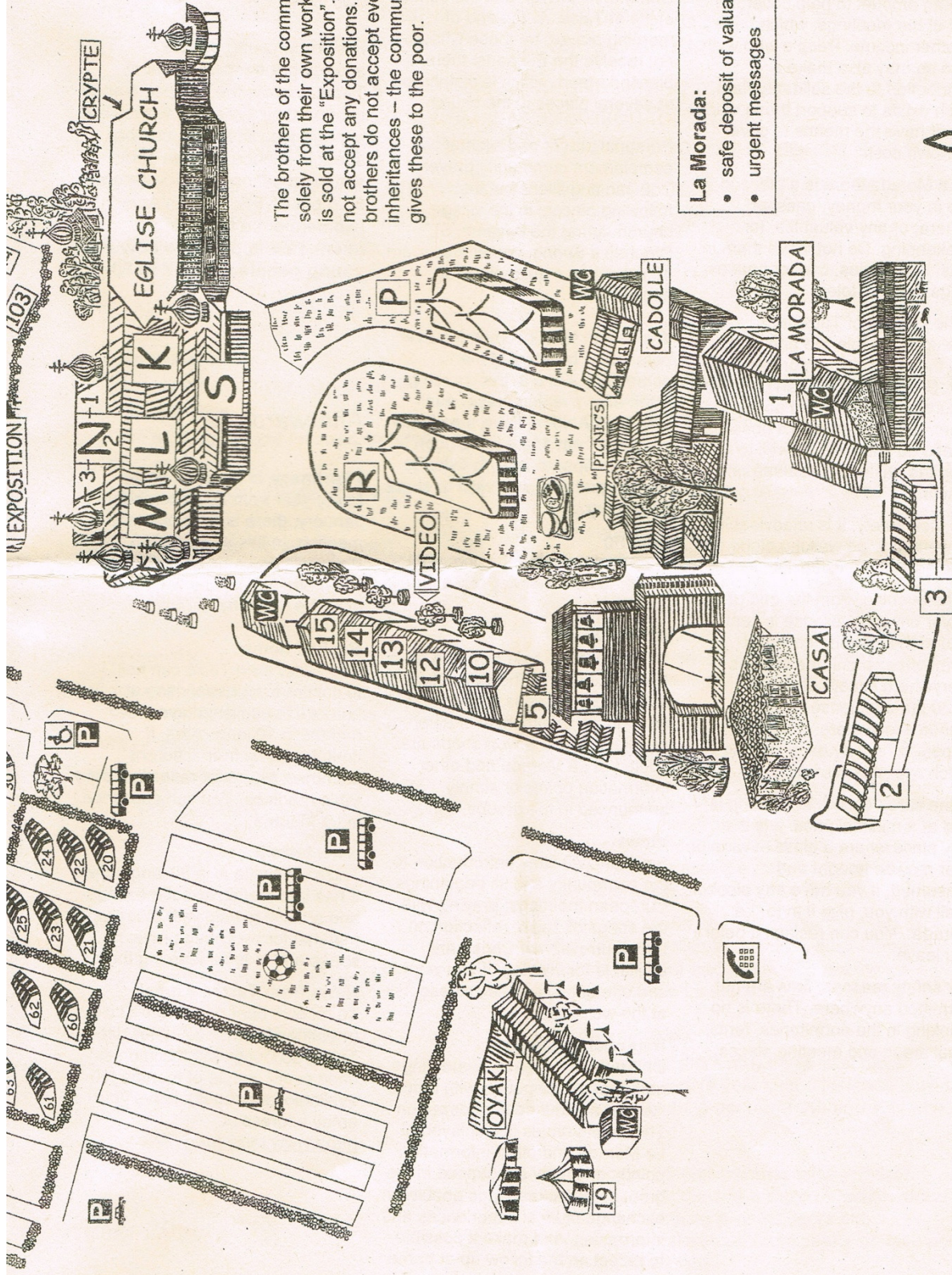
First work rendezvous	day	time	place	with
-----------------------	-----	------	-------	------

Paths have been made to make it possible to walk safely out of the way of vehicles. Please use them.

The wood and St. Stephen's spring are open late morning and in the afternoon. It is a place of silence. Out of respect for others, please be quiet there.

El Abiodh:
First Aid / Infirmary

The brothers of the community live solely from their own work, which is sold at the "Exposition". They do not accept any donations. The brothers do not accept even family inheritances – the community gives these to the poor.

La Morada:

- safe deposit of valuable items
- urgent messages

Other information

When you arrive, you are asked to give an amount to help cover the cost of the meetings, which have no other income. People who wish to do so may also make a contribution to the solidarity fund, which exists to support those who do not have the means to cover their own costs.

At La Morada there is a place to give in your money, passport, camera, or any valuables, for safekeeping. Do not leave them in tents, dormitories, cars or houses; things can be stolen.

In the villages of Taizé and Ameugny, people live and work, and those who are older need their rest. So that their life can go on undisturbed, please avoid going into either village as much as possible. Please do your part as well to help keep the environment clean and beautiful.

For their safety, it is inadvisable for women to go walking alone on isolated paths outside Taizé.

In the evening, from the end of the prayer onwards, silence is kept around the church, tents and dormitories, and in the villages — everywhere except at Oyak. From 11:30 pm on, please respect silence everywhere. A team of helpers is on duty each night to watch over this silence.

At the café, "Oyak", everything is sold at a minimal price. It is the only place where a glass of wine or beer may be bought and consumed. If you have any alcohol at all with you, give it in to "La Morada". You can reclaim it before you leave.

For safety reasons, fires are not permitted anywhere. There is no smoking in the dormitories, tents, meal areas and meeting places.

Day by day

Silence and listening

Community prayer is at the centre of life at Taizé. At the end of morning prayer, for those who do not receive the Eucharist there is blessed bread, which is distributed at several places in the church.

Personal prayer and silence complement community prayer. You can find silence in the following places; in the village church during the daytime, St. Stephen's Spring, sometimes room 10 is kept as a quiet place at supper time.

If you want to talk something over personally, brothers of the community stand in the church to listen after evening prayer each day. In El Abiodh, there are sisters available from 11 am to 12 noon and from 5 pm to 7 pm, to listen to women and girls who wish to share something.

Singing

A song practice for the community prayer is held Monday to Saturday at 2:00 pm.

Workshops

Workshops are held on some days during the week. They allow further reflection on various themes through the testimonies of different people. The day's workshops are posted at La Morada and other information points or simply announced in the groups.

Video

Several DVD films (introduction to the community and its beginnings; European meetings; praying with the songs of Taizé; reflection on the resurrection of Christ) are available for viewing. If you want to see one of these films, please ask at the welcome.

Regional Meetings

On Thursday afternoon, meetings gather people together with others living in a same country or region. The list of venues is displayed at La Morada and other information points, or simply announced in the groups. These meetings enable an exchange of local experiences and information, and make it possible to reflect on the follow up at home

after a stay at Taizé. How can we continue a pilgrimage of trust in our own lives?

For some young people, spending a **second week** at Taizé to allow the Gospel to shed light on their lives, is a worthwhile experience. The week can be spent in silence. To see about staying a second week, come at 5:00 pm on Friday to El Abiodh (women) or La Morada (men). **This is possible only for young people aged 17 to 29.**

Afterwards...

Pilgrimage of trust on earth

Every year from 29 December to 2 January, there is a European meeting. In this year of 2009, the Poles will welcome us in Poznan. For more details, see www.taize.fr, or in the Letter from Taizé.

Back at home

The Letter from Taizé can help you to continue your searching at home. It is published every two months in 10 languages. It contains news from different countries, topics for reflection, daily Bible readings. You can subscribe in La Morada.

www.taize.fr

Taizé's website is in 30 languages. It has information about meetings and articles to help with reflection, material for preparing prayers, songs and aids for learning them.

News from Taizé by email

To receive brief news from Taizé (meetings in other countries, life in Taizé, accounts and testimonies) once every couple of months (10 available languages), leave your email address at:
<http://www.taize.fr/en>

Inleiding

Als om 12.20 uur de klokken beginnen te luiden, worden alle bezigheden van dat moment gestaakt en komen van verschillende hoeken van het terrein van de internationale oecumenische gemeenschap van

Taizé mensen naar de Kapel van Verzoening gestroomd. Het geroezemoes en de gesprekken van buiten verstommen bij de ingang van de kerk, waar door het grote bord SILENCE nog eens duidelijk wordt aangegeven dat hier stilte gewenst is. In de kerk dringt slechts het geluid van de klokken door, die nog ongeveer tien minuten zullen blijven luiden, aangevuld door het gestommel van bezoekers en broeders die binnenkomen een plaatsje zoeken.

In het midden van de kerk vormen zich twee rijen van broeders in witte gewaden. Zij zitten net als de bezoekers op de grond of maken gebruik van een knielbankje. Aan het einde van de rijen in dit door plantenbakken afgescheiden gebied, zit broeder Alois, de prior van de gemeenschap van Taizé.

Ik installeer me tegen de achterwand van de kerk. Later in het jaar, als het bezoekersaantal steeds meer zal toenemen, zal deze wand opengeschoven worden om de kerk een compartiment groter te maken. Met 85 bezoekers deze week is het echter moeilijk voor te stellen hoe en of de sfeer van Taizé en de gebeden beïnvloed zullen worden door de aanwezigheid van duizenden anderen. Kunnen tienduizend mensen tegelijk stil zijn? Het is nu al moeilijk om een ware stilte tot stand te laten komen.

Zo gaat er, na het zingen van de openingspsalm, plotseling een telefoon af in de trilstand. De eigenaar, een blonde jongen met een geschatte leeftijd van 24 jaar, zit vlak voor mij en schiet met een ruk van schrik overeind. Een wat dikkere mevrouw uit Polen krijgt een hoestbui, waarop ze zich zo snel mogelijk naar de uitgang begeeft.

Als voorbereiding op het moment van stilte, wisselen veel mensen van houding. Knielen is een veel gebruikte positie, anderen zitten in de lotushouding of maken liever gebruik van het gebedskrukje. Er zijn ook bezoekers, en niet alleen antropologen in spe, die een notitieboekje ter hand nemen om hier hun gedachten of gebeden in op te tekenen. Sommigen gebruiken de stilte om in hun Bijbel te lezen. Een ieder bereidt zich op eigen manier op dit moment voor. Zo buigt het jonge Duitse meisje naast me zich naar me toe en vraagt: "Hast du Tempo?"

In de streek Bourgogne, in het midden van Frankrijk, ligt tussen de met wijnranken beklede hellingen op een heuveltop het dorpje Taizé. Al van verre is de toren van de dorpskerk te zien en vlak daarachter de klokkentoren van de internationale oecumenische gemeenschap die hier is gevestigd. De christelijke gemeenschap Taizé trekt jaarlijks duizenden bezoekers, waarvan het merendeel jongere (tot dertig jaar) is. Deze jongeren kunnen de gemeenschap bezoeken om een week mee te draaien in het kloosterleven van de broeders. De gemeenschap telt een honderdtal broeders, katholiek en van verschillende protestantse afkomst, die vanuit bijna dertig landen naar Taizé zijn gekomen om hier te dienen. Samen streven zij ernaar om te leven voor Christus en anderen te inspireren tot een 'pelgrimage van vertrouwen': een

ontmoeting met de opgestane Christus en de medemens (Taizé, 2008). Taizé geeft aan voor jongeren een plaats te zijn om hun zoektocht naar 'het goddelijke' vorm te geven, wanneer blijkt dat hiervoor de traditionele wijzen niet langer afdoende zijn.

Dat deze traditionele vormen van religie steeds minder aanhang ondervinden in het moderne Europa, komt volgens de socioloog Peter Berger doordat "*religious belief are chosen rather than taken for granted*", waarmee hij aangeeft dat traditionele religies niet langer als vanzelfsprekend worden aangenomen, maar dat de huidige nadruk op het individu bewerkstelligt dat er nu voor een bepaalde geloofsovertuiging *gekozen* dient te worden en hier een persoonlijke invulling aan moet worden gegeven (2001: 449). Er kan worden vastgesteld dat kerkdiensten steeds minder worden bezocht en ook de traditionele christelijke normen en waarden niet langer in de maatschappij als maatstaf gelden. De verhouding tussen het goddelijke en de mens is verworpen tot een persoonlijke zoektocht waarin instituten en gemeenschappen weinig tot geen inspraak meer lijken te hebben.

Secularisatie wordt wel beschreven als een proces waarin religie vermindert in belang, zowel in de samenleving als in het bewustzijn van het individu (Berger 2001: 443). Het onderzoek 'God in Nederland 1996-2006', uit gevoerd door de redactie van 'Kruispunt' in samenwerking met de RKK (2007), laat zien hoe dit proces in Nederland tot uiting komt. De conclusies uit dit onderzoek, dat zich voornamelijk richtte op het christelijke geloof en de daaraan verwante tradities, stellen dat de ontkerkelijking in Nederland doorzet en dat de traditioneel-christelijke opvattingen minder aanhang ondervinden. Ook blijkt dat de in godsdienstig opzicht dominante positie van het christendom verloren is gegaan. Het aantal gelovigen in een persoonlijke God in Nederland is volgens dit onderzoek de laatste veertig jaar met de helft gedaald (Kruispunt 2007). Tijdens een workshop over 'oecumene', georganiseerd door de organisatie van het Taizégebed in Ede, werd duidelijk dat nog slechts 24 procent van de Nederlandse bevolking regelmatig een kerkdienst bezoekt. Een andere, opmerkelijke conclusie uit het onderzoek van Kruispunt is dat er wel behoefte lijkt te zijn aan tradities en rituelen, maar dat men ernaar zoekt om deze een andere invulling te geven dan de al bekende, kerkelijke vorm hiervan (Kruispunt 2007).

Dit wijst erop dat de zoektocht naar God niet verdwenen is, maar dat wordt getracht deze zoektocht op persoonlijke wijze vorm te geven. Alhoewel de secularisering zichtbaar is in de afname van kerkbezoeken, hoeft dit niet noodzakelijkerwijs te leiden tot een vermindering van religie. Sheehan noemt secularisering een strategie die religie verandert en deze aanpast aan de tijd waarin deze wordt beleefd en hij benadrukt dat religie in deze tijd niet minder, maar op een andere manier wordt beleefd (2003: 1077). Deze nieuwe vormen van

religie worden geschaard onder 'spiritualiteit' en leiden individuen naar het onafhankelijk opstellen van een persoonlijk credo dat betekenis zou geven aan hun bestaan (Hervieu-Léger 2006). Dit credo wordt opgesteld aan de hand van een persoonlijk denkkader en persoonlijke interesses, ambities en ervaringen. Een veelgebruikte manier om op zoek te gaan naar deze nieuwe spiritualiteit is, opmerkelijk genoeg, het ondernemen van een pelgrimstocht, een eeuwenoud gebruik uit bestaande religies.

De gemeenschap van Taizé wordt door velen als pelgrimsoord waar zij hun zoektocht naar spiritualiteit en 'het goddelijke' kunnen beginnen of vervolgen. Jongeren trekken van over de hele wereld naar Taizé om hier tot rust te komen, stil te staan en tot zichzelf te komen. Paus Johannes Paulus II benoemde dit in 1986 op de volgende wijze: *"Men gaat langs Taizé als langs een waterbron. De reiziger houdt er stil, lest zijn dorst en vervolgt zijn weg"* (Harpur, 2002: 177).

Taizé moedigt jongeren aan de gemeenschap binnen te treden en hier te zoeken naar 'gemeenschap met God'. Het kent een tweevoudig streven: het verdiepen van gemeenschap met God door gebed, en het nemen van verantwoordelijkheid om zo drager van vrede en vertrouwen onder de mensen te zijn (Taizé, 2009). De gemeenschap van Taizé is niet slechts gericht op het element van de individuele beleving, maar benadrukt tevens het element van de gemeenschap: *"Dankzij het gemeenschappelijk gebed stelt iedereen zich open voor God. En door het samendelen en de gastvrijheid vinden allen het vanzelfsprekend dat men over grenzen en verschillen één kijkt om elkaar in het hart te sluiten en innerlijk rijker te maken"* (Taizé, 2008). Veel jongeren gaan hier enthousiast op in, terwijl zij in hun thuissituatie niet langer de kerk bezoeken.

Veel jongeren bezoeken Taizé om hier, zowel individueel als gezamenlijk, te zoeken naar 'het goddelijke'. Deze scriptie zal ingaan op de rol die Taizé speelt in de zoektocht van de moderne West-Europese christenjongere. Ik heb geprobeerd duidelijk te maken wat het belang van deze gemeenschap is voor jongeren die hier komen om 'iets' te vinden en de rol die Taizé speelt in deze persoonlijke ervaring, door het beantwoorden van de volgende vraag: ***Op welke wijze wordt de zoektocht naar 'het goddelijke' door bezoekers van de internationale oecumenische gemeenschap van Taizé beleefd?***

Om deze vraag te kunnen beantwoorden heb ik enkele weken antropologisch veldwerk verricht in de gemeenschap van Taizé (te weten van 31 januari-8 februari 2010 en 7 maart-20 maart 2010), alsmede in Nederland Taizédiensten bezocht en interviews en informele gesprekken gehouden met mensen die Taizé al eerder bezocht hebben.

In Taizé bestond mijn onderzoeksrol voornamelijk uit participatie. Ik heb deelgenomen aan het wekelijkse ritme door gezamenlijk met andere bezoekers de gebedsdiensten te bezoeken, naar de Bijbelintroductions van de broeders te luisteren, deel te nemen aan de *sharinggroups* en door samen te eten en te werken. Informatie heb ik niet alleen kunnen vergaren door het houden van interviews en vele informele gesprekken, maar ook voornamelijk door stil te zijn en goed te luisteren.

Binnen dit onderzoek heb ik bekeken hoe bezoekers van Taizé over ‘het goddelijke’ spreken, welk beeld ze hiervan hebben gevormd, hoe zij ‘het goddelijke’ ervaren, hoe het bezoek aan Taizé bijdraagt aan hun persoonlijke zoektocht naar ‘het goddelijke’ en wat het belang is van het zijn van een gemeenschap, om zodoende de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Deze scriptie zal een overzicht geven van de gevonden onderzoeksresultaten. Het eerste deel zal een theoretisch kader en een contexthoofdstuk bevatten, waarin het huidige religieuze milieu in Europa wordt geschetst en het fenomeen ‘Taizé’ nader toegelicht zal worden. Het tweede deel van deze thesis behelst empirisch materiaal, dat tijdens het veldwerk in Taizé is opgedaan. Allereerst zal verklaard worden wat voor bezoekers belangrijke redenen zijn om naar Taizé te komen en zullen verschillende gebruiken en rituelen van de gemeenschap besproken worden. Uit het onderzoek komt naar voren dat het gemeenschapsaspect voor veel bezoekers een belangrijke aantrekkingskracht is, waardoor ik heb besloten om op dit element wat dieper in te gaan in hoofdstuk vijf. De laatste empirische hoofdstukken zullen bespreken hoe de bezoekers van Taizé spreken over ‘het goddelijke’ en op welke wijze ze op zoek gaan naar ervaringen van ‘het goddelijke’. De conclusie zal proberen de hoofdvraag te beantwoorden en verklaren hoe de zoektocht naar ‘het goddelijke’ door de bezoekers van Taizé wordt beleefd en wat de rol van de gemeenschap hierin is.

Wat in deze scriptie duidelijk naar voren zal komen, is dat, hoewel het huidige tijdperk het individualisme benadrukt, jongeren toch op zoek blijken te gaan naar ‘het goddelijke’ op plaatsen waar zij hun zoektocht samen met anderen kunnen beleven. Hierop aansluitend wil ik deze inleiding graag beëindigen met een mooie quote van de Vlaamse Anneke van Brusselt (21 jaar): “*Happiness is only complete if you can share it with others*”.

Hoofdstuk Eén

Theoretische Onderbouwing

1.1 Veranderend religieus klimaat in West-Europa

Tijdens de Eerste Wereldoorlog klonk in Frankrijk van veel katholieke priesters de kritiek dat de oorlog een goddelijke veroordeling zou zijn van de secularisatie van Frankrijk, en zij riepen de Katholieke Kerk op om hun rol als beschermer van het geloof te herstellen (Berger 2001: 444). Net als in andere delen van Europa steeg tijdens deze oorlogsperiode het kerkbezoek dramatisch, niet alleen omdat mensen het nationaal belang identificeerden met God, maar ook omdat ze wilden bidden voor het leven van zichzelf of hun dierbaren (Hill 2008: 423). Maar tegen de tijd dat de oorlog in 1918 was afgelopen, waren grote delen van Europa verwoest en was een halve generatie omgekomen. Dit had grote gevolgen voor het Europese christendom. Veel mensen vonden dat de oorlog vroegere theologische trends ontmaskerde als inherent onvolmaakt (Hill 2008: 423). Opmerkelijk is echter dat hiermee de rol van de kerk in de samenleving niet verdween, maar juist aan invloed binnen de politiek en het dagelijks leven leek te winnen. In de aanloop naar de volgende Wereldoorlog, een tijd van onzekerheid en modernisering, boden de kerken niet alleen stabiliteit, maar ook een vast punt waaromheen mensen hun leven konden ordenen.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog in 1945 had nog grotere sociale en culturele veranderingen tot gevolg dan het einde van de Eerste Wereldoorlog (Hill 2008: 428). Tot omstreeks 1960 was er een toename in kerkbezoek in Europa waar te nemen, ondanks de tijd van crises en heroverweging van traditionele zienswijzen.

Na de jaren '60 echter, leek de vroegere trend van secularisatie weer de overhand te nemen. De teloorgang van het traditionele christendom werd zichtbaar in de Westerse maatschappij doordat steeds minder mensen de kerken bezochten en zichzelf christen noemden (Hill 2008: 431).

1.1.2 Christendom in het maatschappelijk leven

Het feit dat men zich niet langer met het christendom identificeerde, tekent de omslag van een cultuur waarin de samenleving was ingebed in een omvattelijk christelijk discours dat de burgers modelleerde, disciplineerde en informeerde, naar een cultuur waarin een dergelijk discursief christendom geen rol meer speelt (Roeland 2005: 21). Dit wordt nader uitgelegd door de antropoloog Tennekes, die stelt dat het in twijfel trekken of ontkennen van het bestaan van God alleen mogelijk is bij de gratie van een soort infrastructuur van ideeën,

woorden, redeneringen en praktijken die een dergelijke gedachte plausibel maken. Zolang een hele culturele en maatschappelijke context het geloof aan God impliciet en expliciet vooronderstelt, kan men zich een wereld zonder God niet voorstellen. Secularisatie wordt beschreven als het proces in het kader waarvan geleidelijk aan steeds meer sectoren van cultuur en samenleving zich onttrekken aan de invloedssfeer van religieuze voorstellingen en argumentaties en aan de macht en het machtsstreven van religieuze instituties en religieuze groeperingen. Hierdoor wordt het gezag dat het christendom in bepaalde sectoren bezat ondermijnd, waarmee ook het impliciete en expliciete geloof in God niet langer wordt verondersteld (Tennekes 1990: 72). Dit is te verklaren doordat ook de maatschappelijke bruikbaarheid van het christendom vermindert wanneer het gezag en de invloed van het christendom in meer sectoren van het maatschappelijk leven afneemt. De opkomst van een seculier ‘wetenschappelijk’ wereldbeeld en seculiere, ‘rationele’ wijzen van redeneren, zorgen ervoor dat men niet langer gebruik hoeft te maken van religieuze voorstellingen en argumentaties en er sprake is van een toenemend functieverlies van de traditionele godsdienst (Tennekes 1990: 73). Doordat er door de maatschappelijke ontwikkelingen steeds meer terreinen van de werkelijkheid waarin mensen leven worden onttrokken aan de ‘sturing’ van de traditionele religieuze voorstellingen en gedragsregels, betekent dit dat die voorstellingen en gedragsregels steeds minder gaan corresponderen met de concrete situatie waarin mensen leven en handelen. Tegelijkertijd komen er in bepaalde sectoren van het maatschappelijk leven werkelijkheidsmodellen tot ontwikkeling die in vergelijking met de traditionele religieuze modellen adequater en effectiever zijn. Tennekes stelt dat deze twee gegevens, toenemende spanning tussen religieuze werkelijkheidsmodellen en de werkelijkheid waarin die modellen moeten functioneren, en de opkomst van concurrerende modellen, de gezaghebbende positie die de christelijke religie binnen de West-Europese samenlevingen had, ondergraaft (1990: 73). Men zou kunnen zeggen dat daarmee het werkelijkheidsgehalte van de centrale concepties van het christelijk geloof steeds sterker dreigt te vervluchtigen. Die concepties worden immers steeds minder bevestigd door de ervaring die mensen opdoen met de wereld waarin ze leven. De dingen die om hen heen gebeuren staan er in toenemende mate los van. Sterker nog, nu een steeds groter deel van de samenleving waarin christenen leven, zich van God noch van zijn geboden iets aantrekt, produceren de leden van die samenleving in hun spreken en handelen een werkelijkheid waarbinnen het een vanzelfsprekend ‘feit’ is geworden dat God een projectie is en zijn geboden door mensen zijn bedacht (Tennekes 1990: 73). Dus waar in vroegere tijden een ongelooft in God problematisch was doordat de hele culturele en maatschappelijke context Zijn aanwezigheid veronderstelde, is nu het tegendeel

het geval en is het geloven in God in de West-Europese maatschappelijke context steeds moeilijker geworden.

Volgens Roeland zal deze omslag naar een postchristelijke cultuur echter niet direct het verlies van christelijke religiositeit tot gevolg hebben. Deze zal blijven bestaan, en bij christenen zullen christelijke noties een rol blijven spelen (2005: 22). Deze noties en tradities hebben echter aan kracht ingeboet en zullen voornamelijk nog een symbolische waarde bevatten, toegankelijk voor individuen om vrij te gebruiken en hergebruiken op verschillende, subjectief ingezette manieren (Hervieu-Léger, 2006).

De afname van het belang van deze christelijke tradities maakt in cultureel opzicht deel uit van een pluraliteit aan discoursen die in een laatmoderne samenleving als de Nederlandse of West-Europese een gegeven zijn (Roeland 2005: 22).

1.1.3 'Euro-secularity'

Berger (2001: 447) stelt dat de ontkerkelijking en secularisatie een zogenaamde '*Euro-secularity*' genoemd kan worden. In de landen die politiek en economisch betrokken zijn bij Europa is deze tendens waar te nemen, en gebieden die zich hierbij aansluiten en zich aan Europese waarden conformeren, lijken de secularisatietrend ook over te nemen. Binnen het democratische bewind dat Europa voorstaat, kan naast de urbanisatie, migratie, massa-educatie en de massamedia als communicatiemiddel, het moderne pluralisme goed gedijen (Berger 2001: 448). Het pluralisme staat voor het naast elkaar bestaan van een scala aan overtuigingen, waardoor traditionele opvattingen niet langer als vanzelfsprekend worden aangenomen. De nadruk op het individu bewerkstelligt dat er nu voor een bepaalde geloofsovertuiging *gekozen* dient te worden en hieraan een persoonlijke invulling moet worden gegeven. Of dit ook leidt tot een afname van religieuze handelingen, wordt door Berger (2001: 449) in twijfel getrokken: "*Be this as it may, however, to say that religious beliefs are chosen rather than taken for granted is not the same as saying that these beliefs are no longer held. Put simply, I would propose that pluralism affects the how rather than the what of religious beliefs and practice – and that is something quite different from secularization*".

Ook door Sheehan (2003) wordt gesteld dat er geen sprake is van een afname van religie, maar van een verandering van religiositeit. In het licht van deze stelling hoeft secularisatie niet langer gezien te worden als de onvermijdelijke overgang van het pre-moderne religieuze verleden naar een moderne, seculiere toekomst. "*It would be an account of how religion was made modern, how it was reconstructed in such a way as to incorporate*

it into the fabric of modernity. In short, it would be an account of cultural work” (Sheehan 2003: 1077). Hiermee wordt secularisatie vergeleken met een strategie die religie verandert en deze aanpast aan de tijd waarin deze wordt beleefd. Meyer voegt hieraan toe dat het innemen van een postsecularistische invalshoek van waaruit de vernieuwing van religie in specifieke hedendaagse locaties wordt onderzocht, veel productiever zal zijn dan het debatteren over de afname van religie of de vermindering van invloed in de publieke sferen vanuit het denkkader secularisatie (2009: 1). Zij ziet de vernieuwing van religie als een verandering die plaatsvindt binnen bredere processen, zoals het bestaan van gevoelens van fragmentatie en afleiding en verliezen van zekerheid en veiligheid, als ook de nieuwe mogelijkheden en een pertinente zoektocht naar authenticiteit en waarheid (2009: 2). Individuen proberen dit op een persoonlijke manier te vinden in spiritualiteit.

1.2 Spiritualiteit

De opkomst van spiritualiteit in West-Europa en de Verenigde Staten is zulk een opvallende ontwikkeling, dat enkele Britse godsdienstsociologen spreken van een spirituele revolutie. Johan Roeland, onderzoeker aan het Blaise Pascal Instituut van de Vrije Universiteit Amsterdam, beschrijft spiritualiteit aan de hand van de volgende kenmerken:

(1) Nadruk op de ‘bevestiging van het gewone leven’.

In navolging van Charles Taylor (1989) doelt hij hiermee op de revolutie die in de protestantse reformatie in gang gezet is en welke benadrukt dat het religieuze leven niet gelegen zou zijn in de ‘hogere’ activiteiten van de geestelijken, maar in de persoonlijke betrokkenheid van de gelovige. Hedendaags zou deze bevestiging van het gewone leven gezien kunnen worden als aandacht voor het individuele bestaan met haar onzekerheden en angsten in een samenleving die men ervaart als gejaagd, op resultaat gericht, oppervlakkig, hard en rationeel. Spiritualiteit komt tegemoet aan de onzekerheden van het zelf in een dergelijke samenleving: de ervaring van fragmentatie, gebrek aan zin en gebrek aan zelfwaarde (Roeland 2005: 23).

(2) Nadruk op innerlijkheid en beleving

Persoonlijke beleving staat centraal in de hedendaagse spiritualiteit, waar “*het innerlijk een vindplaats van God wordt*” (Roeland 2005: 24). Het religieuze is gelegen in de subjectieve beleving.

(3) Nadruk op immanentie

Hier worden door Roeland (2005: 24) twee verschillende vormen van spiritualiteit onderscheiden: de New Age-spiritualiteit en de meer theïstische spiritualiteit. In de

eerste vorm wordt men zelf als goddelijk gezien, waardoor de goddelijkheid volledig immanent is geworden. De meer theïstische spiritualiteit ziet ‘het zelf’ als een vindplaats van het goddelijke, dat hierbij nog een zekere transcendente status behoudt. Beide vormen vinden in gang in traditionele kerken, maar meer nog in nieuwe rituelen en vieringen als stiltevieringen, vespers en meditatie.

Met de interesse in hernieuwde vormen van religie is het woord spiritualiteit gaan verwijzen naar een niet-traditionele benadering van het goddelijke, één die zich onthoudt van autoriteitsconcepten en in plaats daarvan op meer tolerante en flexibele wijze de individuele beleving stimuleert (Davie et al. 2003: 2; Hill 2008: 431).

1.2.1 Do-it-yourself approach

Moderne West-Europese jongeren lijken meer dan vroeger een a-dogmatische en functionalistische geloofsbeleving te hebben, die is losgekoppeld van instituties en tradities (De Kock 2008: 6). Er vindt een omslag plaats naar patronen die duiden op een individualisering van geloof. Deze patronen leiden individuen naar het onafhankelijk opstellen van een persoonlijk credo dat betekenis zou geven aan hun bestaan, opgesteld aan de hand van hun eigen denkkader, interesse, ambities en ervaringen. Door de godsdienstsociologe Hervieu-Léger (2006) wordt dit omschreven als een “*do-it-yourself approach to religious belief and practices*”.

In moderne samenlevingen, en volgens Hervieu-Léger voornamelijk in Europa, wordt de persoonlijke keuze met betrekking tot religie benadrukt. De keuze voor een religieuze getrouwheid wordt, dikwijls na een lange geestelijke reis, gemaakt, ofwel voor altijd, ofwel als tijdelijke keuze. Hoewel in andere samenlevingen velen nog hun religieuze identiteit ontvangen van de gemeenschap waartoe zij behoren vanaf de geboorte en de regels opvolgen die worden voorgeschreven door de institutie die de religie bewaakt, zijn er volgens Hervieu-Léger (2006) twee andere typen gelovigen waar te nemen in het moderne Europa. Dit zijn de *pilgrim* (pelgrim) en de *convert* (bekeerling). De pelgrim is degene die een individueel spiritueel pad volgt dat verschillende fases beslaat en de bekeerling wordt beschreven als diegene die een religieuze familie kiest tot welke hij/zij behoort. In beide gevallen staat de persoonlijke keuze voor een religieuze traditie of beleving centraal.

De Kock concludeert aan de hand van het werk van Hervieu-Léger (2006) het volgende over de ontwikkelingen die plaats vinden met betrekking op de religie in het moderne West-Europa. Ten eerste kan gesteld worden dat er een individualisering en subjectivering van het geloof plaatsvindt met een nadruk op zelfproductie op basis van

ingrediënten uit verschillende bronnen; en ten tweede een deregulatie van georganiseerde systemen van religieus geloof. Op basis van deze conclusies stelt De Kock “*Op religieus terrein betekent dit dat een zogenaamde zoekreligie kan wortel schieten*” (2008: 14). Hierbij worden de volgende quotes aangehaald die doeltreffend beschrijven hoe de moderne jongere in staat wordt gesteld om zijn/haar eigen religie te creëren: “*Deze zoektocht krijgt veelal de vorm van een levensbeschouwelijk knutselen. Vanuit wat speelt in de eigen biografie en geleid door de persoonlijke beleving, selectief en min of meer provisorisch, combineert men elementen uit soms de meest uiteenlopende tradities en (sub)culturen tot een aansprekend ensemble*” (De Hart, J. & Dekker, P. 2006 in De Kock 2008: 14).

Tevens haalt De Kock Hellemans aan, die de religieuze situatie in de gesecculariseerde context van West-Europa typeert als “*longing without belonging*”, omdat er sprake zou zijn van een chronisch zoekgedrag en veel syncretisme op een markt van velerlei religieus aanbod (Hellemans 2007, in De Kock 2008: 18).

1.3 Pelgrimages

Het chronische zoekgedrag waar Hellemans over spreekt uit zich onder andere in de groei en opkomst van pelgrimstochten. Franse statistieken geven aan dat in 1966 nog 23 procent van de Franse populatie regelmatig bij de zondagsmis aanwezig was, terwijl dit aantal in 1990 tot slechts twaalf procent is gereduceerd (Hill 2008: 432). Maar hoewel de traditionele mis steeds minder bezoekers trekt, komen er jaarlijks miljoenen belangstellenden naar de populaire bedevaartslocaties zoals Lourdes en Taizé. Wanneer Hellemans spreekt over de religieuze situatie van West-Europa als “*longing without belonging*”, lijkt het ondernemen van een pelgrimstocht de mogelijkheid te bieden om de normatieve kaders te verlaten en een alternatief, antistructureel gevoel van gemeenschap van *belonging* te vinden (Reader 2007).

Tevens verleent het ruimte om de interne spirituele reis expressief te maken.

Bedevaartstochten bieden de mogelijkheid om de zin van het leven te achterhalen, en het spirituele en miraculeuze op persoonlijk niveau te ontdekken.

1.3.1 Loskoppeling van traditionele religieuze betekenis

Hoewel pelgrimsoorden van oorsprong worden gezien als plaatsen waar het alledaagse leven en het bovennatuurlijke elkaar kruisen en een ontmoeting tussen hemel en aarde, tussen god en mens, plaats zou vinden (Crawford 1993: 209), wordt uit onderzoek duidelijk dat veel van de pelgrims hun motivaties voor de pelgrimage niet putten uit hun geloofsovertuiging (Reader 2007). Het doel lijkt eerder ‘het vinden van betekenis en een manier om om te kunnen gaan

met persoonlijke problemen' (Reader 2007). Pelgrimages worden beschouwd als een vorm van alternatieve therapieën en verwijzen steeds minder naar religie. Centraal in de studie naar moderne pelgrimage staat de focus op persoonlijke autonomie.

Hieraan ten grondslag ligt het romantische morele ideaal van het zichzelf realiseren op authentieke wijze. Charles Taylor beschrijft dat opvattingen over authenticiteit ontstonden aan het einde van de achttiende eeuw waarin de levensopvatting heerste dat *“ieder van ons, op zijn of haar eigen manier, zijn eigen menselijkheid bewerkstelligt, en dat het belangrijk is om deze eigen menselijkheid te vinden en te leven, in plaats van zich aan te passen aan een model dat van buiten af, vanuit de samenleving, de vorige generatie, of vanuit een religieuze of politieke autoriteit, wordt opgelegd”* (Taylor, in Roeland 2005: 24). Roeland beschrijft dat dit ideaal van het zichzelf realiseren vanaf omstreeks de jaren '60 een *'mass phenomenon'* is geworden. Maar dit zoeken naar een dieper gelegen werkelijk zelf wordt paradoxaal genoeg gezocht in een gestandaardiseerde consumptiecultuur (Roeland 2005: 24). Voornamelijk jongeren zijn erg gevoelig voor de het verwezenlijken van zichzelf in het dragen, gebruiken of aannemen van gestandaardiseerde kleding, apparatuur, muziekstijlen en levensstijlen.

Ook wordt het authentieke zelf gezocht in de vele manifestaties van wat door de socioloog Frank Ferudi (in Roeland 2005: 25) de *'therapiecultuur'* genoemd wordt: allerhande vormen van therapie, counseling en literatuur, waarin de zoektocht naar het authentieke zelf centraal staat. Dit verklaart waarom pelgrimages gezien worden als moderne en persoonlijke vormen van therapie.

In spiritualiteit verbindt dit ideaal van authenticiteit zich met religiositeit. Het authentieke zelf wordt dan het hogere, innerlijke zelf, het diepste wezen, dat men vindt of realiseert langs de weg van spiritualiteit (Roeland 2005: 25). Deze spiritualiteit wordt gezocht met het ondernemen van een pelgrimage die in het teken staat van de persoonlijke zoektocht.

De groei van het aantal moderne pelgrims die de heilige centra van de religieuze tradities bezoeken kunnen volgens Reader worden gezien als een indicator van de beweging die wegleidt van religieuze affiniteit, inzet en verbondenheid naar de gepersonaliseerde spirituele zoektocht. Het nieuwe aan deze beweging is niet de nadruk op het individu - dit ligt besloten in de kern van de pelgrimage - maar het feit dat de bedevaartstochten niet langer worden ondernomen binnen de kaders van de religieuze tradities. Pelgrims ondernemen hun reis zonder daarbij enige link te hebben met religieuze tradities en presenteren deze in het kader van zelfontwikkeling en de zoektocht naar eigen waarden. De bedevaartsplaatsen worden hierdoor losgemaakt van hun oorspronkelijke en vooronderstelde religieuze betekenis (2007: 229).

De loskoppeling van religie en bedevaartstochten zou, evenals de terugloop in het kerkbezoek, kunnen worden opgevat als een teken van de afname van christelijke religiositeit in de Westerse maatschappij. Door het verschil tussen ‘interne’ en ‘externe’ visies van religie te tonen (Sheehan 2003: 1074), wordt duidelijk dat deze tekenen slechts een afname van extern geloof tentoonspreiden. Het ideaalbeeld van de interne visie op religie is een interne staat die de individuele relatie met God weerspiegelt, waar de externe visie meer gericht is op de praktijk en het vertoonde gedrag, en religie wordt beschouwd als een “*community of behaviour*”. Binnen dit kader zou religie worden getoetst of beoordeeld op de rituele participatie van de deelnemers, ongeacht hun innerlijke overtuigingen (Sheehan 2003: 1075). De vermindering van kerkbezoeken zou volgens deze zienswijze dus duiden op een ‘falen’ van het christendom. Hierbij wordt echter voorbijgegaan aan alternatieve uitingen van hetzelfde geloof in andere dan de traditionele uitingsvormen, wat ook wel “*believing without belonging*” (Davie 1994 in Berger 2001) wordt genoemd.

1.3.2 De opkomst van pelgrimages met betrekking tot media en modernisering

Niet alleen de pelgrimstochten zelf maar ook de media-interesse in pelgrimage is toegenomen. De historicus Sheehan (2003) stelt dat religie aan verandering onderhevig is sinds de opkomst van nieuwe media en communicatiemiddelen. Hij beschouwt media als fundamentele structuren waardoor nieuwe religieuze culturen en praktijken kunnen worden gecreëerd.

Zijn opvatting wordt ondersteund door Birgit Meyer (2009). Vanuit het concept ‘Imagined Communities’ van Benedict Anderson (1983) beschrijft zij dat gemeenschap vanuit het imaginaire naar de echte ervaring over kan gaan door te materialiseren in de concrete leefomgeving en “*to be felt in the bones*” (2009: 5). Ook religie moet worden geconcretiseerd om als echt te worden ervaren en belangrijk bij deze ‘vertaling’ zijn de media. In navolging van de filosoof Hent de Vries (2001) beschrijft Meyer religie als een ‘practice of mediation’ (2009: 11). Deze theorie gaat ervan uit dat het transcendente geen zichzelf onthullende entiteit is, maar wordt weergegeven in een ‘mediation process’. Doordat een medium het transcendente echter altijd op een bepaalde wijze presenteert, maar het transcendente niet gekend wordt zonder deze omschrijving, zou gesteld kunnen worden dat er geen religieuze essentie is, losstaand van het medium (Meyer 2009: 12). Meyer gaat nog een stap verder door te stellen dat in religieuze tradities de media zelf zijn gesacraliseerd en media intrinsiek aan religie is geworden (2009: 12).

Vanuit deze theorie zou gesteld kunnen worden dat ook de toegenomen media-aandacht eraan heeft bijgedragen dat de oorspronkelijke betekenis van pelgrimstochten is veranderd.

Het verlangen om, hoewel tijdelijk, te ontsnappen aan de leefsituatie, wordt door de moderne faciliteiten van toerisme en transport aangemoedigd. Samen met verbeteringen in de gezondheidszorg en economische veranderingen hebben deze faciliteiten aan een veel groter aantal mensen de mogelijkheid geboden om een pelgrimsreis te ondernemen. Dit heeft ook voor een ander pelgrimpubliek gezorgd. De hedendaagse pelgrims zijn vaker vrouw dan man en zijn vaak de leeftijd van zestig jaar gepasseerd (Reader 2007).

Wereldwijd is er ook een toename van het aantal bedevaartstochten waar te nemen die worden ondernomen in het kader van de zoektocht naar de nationale en culturele identiteit (Reader 2007). Door mondialisering en de bijbehorende processen van fragmentatie en verloren consensus lijkt er een zoektocht naar blijvende, continue waarden op te treden in een steeds veranderende wereld. De mondialisering wakkert angsten voor culturele erosie aan en herinnert aan de interesse in culturele en persoonlijke identiteiten, welke blijkbaar (deels) gevonden kunnen worden in het ondernemen van een pelgrimage naar belangrijke nationale of nationaal religieuze oorden. In het hedendaagse tijdperk lijken moderniteit en rationalisatie individuele expressie te onderdrukken, de mogelijkheid van het bestaan van het miraculeuze te ontkennen en de wereld te transformeren naar een gerationaliseerde omgeving die gericht is op economische vooruitgang (Reader 2007). De moderne technologische ontwikkelingen hebben, in plaats van deze te verminderen, de persoonlijke onvrede van de mens met de wereld tot uiting laten komen en op zekere wijze condities gecreëerd waarin personen op zoek gaan naar alternatieve bestaanswijzen en manieren om te ontsnappen aan de economische focus van de moderne wereld (Reader 2007), evenals naar andere manieren om gemeenschap en religie te kunnen beleven. Dus ook al kunnen de redenen om een bedevaartstocht te ondernemen niet specifiek als 'modern' worden aangeduid, ze lijken wel verweven te zijn met processen van modernisering.

1.4 Persoonlijke zoektocht naar 'het goddelijke'

Uit bovenstaande tekst kunnen enkele conclusies getrokken worden met betrekking op de religieuze cultuur in Europa. Ten eerste kan gesteld worden dat de traditionele religies zoals die bekend waren, door secularisatie aan invloed afnemen. Dit betekent echter niet het einde van religie, maar een verandering van religie en religieuze ervaringen. Sheehan (2003) stelt

dat secularisatie vergeleken kan worden met een strategie die religie verandert en deze aanpast aan de tijd waarin deze wordt beleefd. In het huidige tijdperk, waarin media en modernisering een grote rol spelen, lijken traditionele religies niet langer in staat te zijn om bevredigende antwoorden te verschaffen op persoonlijke queesten naar authenticiteit en waarheid. In plaats daarvan worden deze nu gezocht in diverse nieuwe vormen van spiritualiteit.

Het opmerkelijke is echter, dat deze individuele beleving gezocht lijkt te worden in reeds bestaande gebruiken van traditionele religies, zoals bijvoorbeeld de pelgrimstocht. Er is een stijging waar te nemen van het aantal ondernomen pelgrimages, maar deze worden ondernomen zonder hieraan de oorspronkelijke religieuze waarde toe te kennen. Het spirituele en het persoonlijke doel, de zoektocht naar *belonging*, lijken met elkaar verweven te raken, wat aangeeft dat ook het beeld van het goddelijke is veranderd. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de opkomst van de New Age-spiritualiteit, waar het goddelijke niet langer wordt gezien als een op zichzelf staande entiteit, maar waar Zijn aanwezigheid in de eigen persoon gezocht wordt. Dit veranderende godsbeeld heeft ook consequenties voor de manier waarop de persoonlijke zoektocht naar deze goddelijkheid wordt ingevuld.

Wat in deze scriptie centraal zal staan, is hoe West-Europese spirituele jongeren, die zich niet langer thuis voelen binnen de gevestigde religieuze ordes en op zoek zijn naar eigen manieren om hun spirituele behoeften te vervullen, deze zoektocht beleven.

Hoofdstuk Twee

Context

2.1 De gemeenschap van Taizé

Op nieuwe wijze zoeken naar authenticiteit en waarheid, dat lijkt het credo te zijn van de moderne spiritualiteit. Hoewel deze zoektocht een individuele en persoonlijke is, ontbreekt hierin zeker het element gemeenschap niet en lijkt men onder andere te zoeken naar een gemeenschap van *belonging*. Het ondernemen van een pelgrimstocht is hierin een hulpmiddel waarin men gelijkgestemden kan ontmoeten en zo elkaar en met elkaar te zoeken.

Volgens Crawford is de internationale gemeenschap van Taizé een uitstekend voorbeeld van een oecumenische vorm van pelgrimage die op uitzonderlijke wijze mensen bij elkaar brengt (1993: 216). De gemeenschap van Taizé is gesticht als “*parable of communion*” onder verdeelde christenen en is een drukbezocht pelgrimsoord geworden voor jongeren van over de hele wereld. Ook buiten de kloostergemeenschap zelf, in grote steden in Europa, Azië en Noord-Amerika, heeft de gemeenschap van Taizé als ‘pelgrimage van vertrouwen op aarde’ sinds 1982 grote bijeenkomsten georganiseerd waar duizenden jongeren vanuit verschillende christelijke achtergronden bij elkaar kwamen. Deze bijeenkomsten waren bedoeld om verzoening en vertrouwen in de wereld te stimuleren door christenen met uiteenlopende achtergronden en levenswijzen, gedachten, problemen en zienswijzen te laten uitwisselen en een hernieuwd gevoel van doelgerichtheid en vitaliteit mee naar huis te laten nemen (Harpur 2002: 178). Taizé heeft als doel om een begrip van eenheid en vertrouwen onder jongeren te bewerkstelligen en hen op een aansprekende, tijdloze manier uitdagen om vrede en vertrouwen in de wereld uit te dragen.

In 1949 stichtte een Frans-Zwitserse monnik, Roger Schutz (1915-2005), in het dorp Taizé een oecumenische, christelijke gemeenschap die zich heeft ontwikkeld tot een van de grote bewegingen in het westerse christendom (Harpur 2002: 175). Broeder Roger zag de oecumenische beweging als niets anders dan het hier en nu handelen van God. De opstanding van Christus als licht in de intimiteit van ons hart beschouwde hij als het centrum dat men ertoe aanzette om deel te nemen aan één communie (Visscher 2005: 8).

Taizés nadruk op de eenheid van het christendom, de niet-autoritaire benadering van religie en de eenvoudige, melodieuze en aanstekelijke liederen en gebeden zijn voor duizenden christelijke jongeren aantrekkelijk (Harpur 2002: 175). Vele jonge pelgrims bezoeken Taizé voor een tijdsspanne van een week om de zienswijze van Taizé op het

christendom te leren kennen. Ze slapen in slaapzalen of in zelf meegebrachte tenten en helpen bij de dagelijkse taken als schoonmaken en eten bereiden. Ze nemen drie maal per dag deel aan de gebedsbijeenkomsten, doen mee aan discussiegroepen, mediteren in stilte, zingen samen in de met kaarsen verlichte, moderne, enorme Kapel van Verzoening en luisteren naar de preken van de broeders over de Bijbel.

Taizé is zowel een levenswijze als een pelgrimsoord: tijdens hun verblijf worden de bezoekers aangemoedigd zich waarden als tolerantie en vruchtbare zelfbeschouwing eigen te maken en die na thuiskomst in de praktijk te brengen (Harpur 2002: 175). Men komt hier om elkaar lief te hebben en te leren hoe zij die liefde in de wereld kunnen verspreiden (Coady 2001: 30). Broeder Roger herhaalde telkens dat dit gebeurt door het overgeven van het leven aan Christus: *“If someone hurts you, reply by doing good. There is no other path to the gospel, or to peace. The first step is to abandon ourselves to Christ, to commend ourselves to Christ, day by day; when we do, we know He is present in every situation”* (Frère Roger in Coady 2001: 31).

Eén van de doelstellingen van de gemeenschap is dat jongeren spirituele verversing halen in Taizé om deze elders te gebruiken. De vooronderstelling hiervan is dat de mens zijn persoonlijke, inwendige pelgrimstocht met actie moet combineren. Broeder Roger heeft deze persoonlijke pelgrimstocht beschreven als *“het bezoeken met Christus van onze eigen gevangenschappen om enkele muren ervan geslecht te zien worden en ruimten van vrijheid zich te zien openen”* (Frère Roger, in Harpur 2002: 177). Er bestaan geen strikte regels hoe deze ‘pelgrimstocht van vertrouwen’ moet worden uitgevoerd, omdat dit in zou druisen tegen het Taizés informele karakter.

Taizé is een groot succes in een tijd dat zoveel kerken in het Westen ten onder dreigen te gaan. Wellicht speelt hierbij de combinatie van de eenvoudige, doch ontroerende liturgie, het in staat zijn ernst en ongedwongenheid in evenwicht te houden en de tolerantie tegenover de christelijke identiteit een rol (Harpur 2002: 178). Bovenal legt Taizé geen wet op, maar wordt men op vriendelijke, menselijke manier uitgedaagd tot zelfbeschouwing en is er ruimte voor zoektochten en twijfel (Schlumpf 2006: 36). Er zijn geen didactische lezingen, maar er heerst een focus op het bidden en zingen, dat volgens Danneels voor jongeren veel aantrekkelijker is (1992: 288). De broeders en zusters hebben een open houding (Schlumpf 2006: 234), er heerst vrijheid om te zijn wie je bent en je wordt uitgenodigd om op zoek te gaan (Danneels 1992: 288).

Men wordt aangemoedigd het resultaat van deze zelfbeschouwing op een positieve, praktische manier in de zin van sociale actie tot uiting te brengen (Danneels 1992: 288), waarbij er evenwicht bestaat tussen de actieve en reflectieve kanten van het christendom (Harpur 2002: 178). Ook belangrijk is dat Taizé niet concurreert met kerkgenootschappen, maar hen probeert uit te dagen deze benadering te bezien als een manier om hun eigen tradities nieuw leven in te blazen.

2.2 Liturgie

Drie maal per dag komen de broeders en bezoekers van de gemeenschap samen in de Kapel van de Verzoening voor een tijd van gebed. Tijdens deze gebedstijden worden de bekende Taizé-liederen gezongen, afgewisseld met het lezen uit de Bijbel en een tijd van stilte (Coady 2001: 30). Hoewel de tijd van zingen en stilte gericht is op de persoonlijke relatie tot God, wordt dit door de gemeenschap van Taizé betiteld als ‘*common prayer*’, omdat “*prayer in the church brings us all together*” (Jean-Marie 2001: 16). Deze eenheid zou door moeten werken in onze relatie tot anderen.

Volgens broeder Jean-Marie (2001: 16) geeft het vaste ritueel van het drie maal per dag in gebed gaan een handvat om God een vast onderdeel van je leven te maken. Bidden wordt dan, net als eten en ademen, een vast en natuurlijk onderdeel van je leven. Om dit voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk te houden, zijn de liederen bewust zo laagdrempelig en eenvoudig mogelijk, in al hun compleetheid, zodat deze liederen niet alleen in Taizé zelf, maar ook thuis gemakkelijk gezongen en gebeden kunnen worden. De liederen en gebeden zijn meditatief, bijbelvast, en gericht op de Drie-eenheid: Vader, Zoon en Geest.

De gebedstijd bevat altijd een tijd van stilte. Deze tijd is bedoeld om te luisteren. Een tijd om dingen naar God te brengen, om voor God te verschijnen en de ziel voor Hem te openen (Jean-Marie 2001: 17).

2.3 Gemeenschap

Taizé hecht veel waarde aan het zijn van een gemeenschap, een ideaal dat gebaseerd is op het voorbeeld van de eerste christengemeente zoals beschreven in het tweede hoofdstuk van het Bijbelboek De Handelingen der Apostelen (NBG, Handelingen 2: 43-47). Broeder Roger schrijft over de oprichting van de gemeenschap: “*Ik denk dat ik al sinds mijn jeugd intuïtief aanvoelde dat gemeenschapsleven een teken kan zijn dat God liefde is, enkel liefde.*

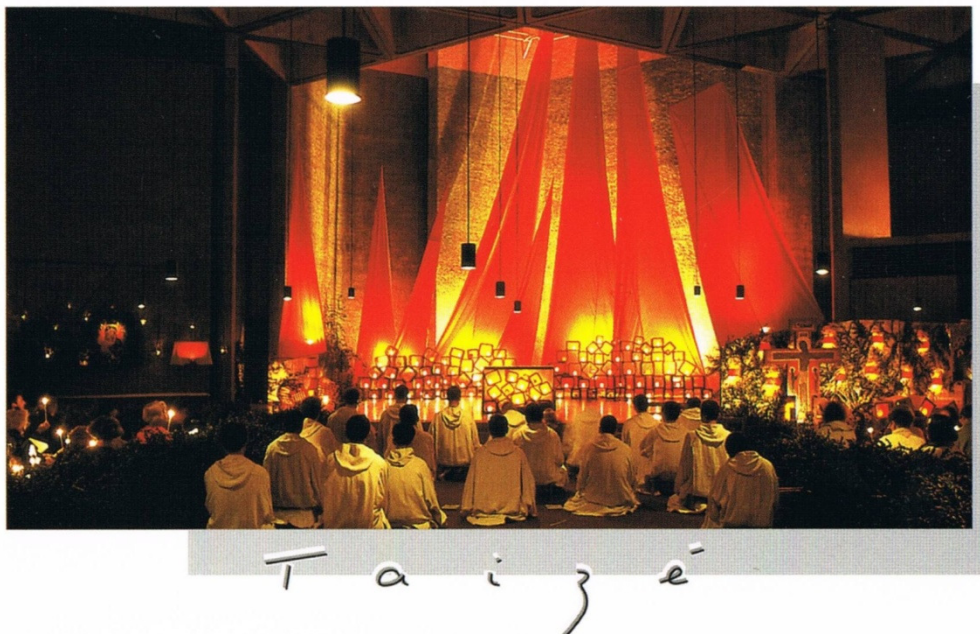
Langzamerhand ontstond in mij de overtuiging dat het belangrijk was een gemeenschap te stichten met mensen die heel hun leven willen geven, die elkaar proberen te begrijpen en zich

steeds weer met elkaar verzoenen; een gemeenschap waarin eenvoud en goedheid van hart voor alles centraal staan” (2001: 40).

Het zijn van een gemeenschap draait om het samen leven en delen met anderen, een ideaal dat in de huidige geïndividualiseerde cultuur zeldzaam is geworden. Het behoren tot een gemeenschap kan een gevoel van *belonging* creëren, wat kan verklaren dat zoveel jongeren, hoewel tijdelijk, deel willen uit maken van de gemeenschap.

2.4 Besluit

Taizé is een plaats waar jongeren komen om hun spirituele zoektocht te beginnen of te vervolgen. Deze scriptie heeft als doel om inzicht te verschaffen in de wijze waarop christenjongeren uit de West-Europese samenleving hun zoektocht naar ‘het goddelijke’ proberen vorm te geven, en de verhouding tussen zichzelf en ‘het goddelijke’ proberen te bepalen. Het empirisch materiaal, wat in de komende hoofdstukken zal volgen, tracht duidelijk te maken wat het belang van deze gemeenschap is voor jongeren die hier komen om ‘iets’ te vinden en de rol die Taizé speelt in deze persoonlijke ervaring.

(Afbeelding3: Kerkdienst in Taizé, Ateliers de Presses de Taizé)

Hoofdstuk Drie

Een bezoek aan Taizé

“Een verblijf in Taizé is een mogelijkheid om naar gemeenschap met God te zoeken door het gemeenschappelijk gebed, het zingen, stilte en persoonlijke bezinning. Je kunt hierdoor opnieuw innerlijke vrede vinden, een zin voor je leven en nieuwe bezieling. Een verblijf in Taizé kan helpen om je levensweg te ontdekken” (Taizé, 2009). Dit zijn de woorden waarmee men op de website van de gemeenschap van Taizé onder het kopje ‘*Waarom naar Taizé komen*’ wordt uitgedaagd om de gemeenschap een bezoek te brengen. Het lijkt een bijzondere manier van adverteren.

Door veel met bezoekers van Taizé te praten heb ik een overzicht gekregen van wat voor hen de redenen zijn voor hun komst. Deze zal ik in dit hoofdstuk proberen uiteen te zetten om zo een beeld te schetsen van het belang van de gemeenschap van Taizé in de spirituele zoektocht van jongeren.

3.1 Open en uitnodigend

“Taizé is like America”. Met deze opvallende uitspraak probeerde pastor David, de groepsleider van de christelijke universiteitsgroep uit Colorado, aan te geven hoe bijzonder hij het vindt dat er binnen Europa een plaats is waar mensen net zo open en vrij over religie konden praten als hij dat in Amerika gewend is. Hoewel ik de sfeer van Taizé niet direct zou willen vergelijken met de Verenigde Staten, kan ook ik me niet onttrekken aan het definiëren van de sfeer in Taizé als open en uitnodigend. Zo wordt men bijvoorbeeld, bij aankomst in de gemeenschap, persoonlijk welkom geheten door één van de vrijwilligers die voor langere tijd binnen de gemeenschap verblijven. Tijdens deze bijeenkomst krijg je een plattegrond (zie pagina zeven) uitgereikt, die samen met het weekprogramma wordt doorgenomen en uitgelegd, zodat een ieder weet wat hem/haar te wachten staat. Dit persoonlijke contact geeft een bijzonder welkom gevoel. Ook de verschillende tarieven zorgen ervoor dat het vertoeven in Taizé voor een ieder toegankelijk is; hoe armer het land van herkomst, hoe minder men hoeft te betalen voor het eten en de slaappleaats. Daarnaast zijn er per land nog twee tarieven vastgesteld, tussen die bedragen kan men zelf bepalen hoeveel men afstaat aan kosten voor het verblijf. Voor Nederlanders zijn de kosten tussen €5,50 – €8 per nacht.

Toen ik binnen mijn gespreksgroep aan de anderen vroeg wat hen aantrok in Taizé, was iedereen het er roerend over eens dat *“openness”* zeker een grote aantrekkingskracht van de gemeenschap is. De Duitse Eva (21 jaar) waardeerde het erg dat mensen haar niet vroegen

naar haar achtergrond en haar niet veroordeelden op grond van wat ze wel of niet geloofde, maar haar gewoon accepteerden. Ze beschreef de sfeer als bijzonder open en verwelkomend: *“Sie können kommen, wie du bist”*. Esteban Escalada (Argentinië, 28 jaar) verklaarde het belang van het hebben van respect voor elkaar en Mirek (Tsjechië, 22 jaar) beschreef dat hij ervoer dat men zonder veroordeling naar elkaar keek met *“een open blik”*.

Door deze open houding, waarin geen wetten of regels worden voorgeschreven, wordt Taizé beschouwd als een veilige plek om te komen. Vanuit deze veiligheid kan men ook vol vragen en soms met een kritische houding naar elkaar en naar zichzelf kijken. Jake (21 jaar, USA) vertelde dat op de christelijke universiteit waar hij studeert en woont, vrijwel iedereen hetzelfde denkt over het geloof. Wat hij als meest bijzonder heeft ervaren in Taizé is het feit dat hij op een open, eerlijke en respectvolle manier werd uitgedaagd om na te gaan denken over wat en waarom hij geloofde door vragen en verhalen van anderen. Lien (België, 27 jaar) geeft aan dat Taizé de mogelijkheid biedt *“to share with others without being afraid or ashamed”*.

Vanuit de interviews die ik in Nederland heb gehouden met mensen die korte of langere tijd geleden naar Taizé zijn geweest weerklinkt ook het element van de openheid als datgene wat als bijzonder werd ervaren tijdens de tijd bij de gemeenschap. Tevens heeft het gevoel van eenheid en saamhorigheid dat volgens Laura van der Molen (21 jaar) onder andere wordt veroorzaakt door de verwelkomende open houding van de broeders en bezoekers, veel indruk gemaakt. Rogier Pelgrim (23 jaar) beschreef de sfeer kort en krachtig: *“Taizé is uitnodigend en opbouwend”*.

3.2 Ontmoeting en eenheid

Het ontmoeten van zoveel jongeren uit andere delen van de wereld is bijzonder. Vrijwel alle respondenten benadrukten het aspect van de ontmoeting; het samenzijn met jongeren uit verschillende landen en culturen. Daan Molenaar (25 jaar): *“Als je terug bent in Nederland, besef je pas hoe ontzettend bijzonder het is dat je met zulke verschillende mensen van zoveel verschillende nationaliteiten hebt samengeleefd. Ondanks de verschillen voelde het toch als één grote groep.”* Het feit dat door Daan wordt aangegeven, wordt door anderen herkend. Veel van de respondenten die ik in Nederland heb geïnterviewd geven aan dat het besef van de unieke situatie pas later kwam.

Maarten Groen (twintig jaar): *“Het is behoorlijk intensief om zo veel nieuwe leuke contacten op te doen, om mensen van verschillende nationaliteiten te ontmoeten, om met hen te praten, met elkaar op te trekken, van elkaar te leren en elkaar te verrijken, maar het is het*

zeker waard”.

Ondanks de verschillen heerst er een gevoel van saamhorigheid onder de bezoekers van Taizé. Volgens Richard van Schaik (19 jaar) komt dit doordat mensen hier komen met hetzelfde doel en daardoor “gelijk gestemden” worden. Deze gelijk gestemden komen om “*bezig te zijn met religie*” en “*op zoek te gaan naar hoe ze hun leven verder kunnen inrichten*”.

De eenheid wordt ook aangemoedigd door het oecumenische aspect van de gemeenschap van Taizé, waardoor men geen onderscheid wil maken tussen verschillende christelijke stromingen. Taizé probeert juist de nadruk te leggen op de eenheid die alle christenen samenbindt, in plaats van op de verschillen die tussen christelijke tradities bestaan. Het woord ‘oecumene’ wordt vanaf het midden van de negentiende eeuw gebruikt door voornamelijk protestanten om de geestelijke houding aan te duiden die getuigt van het bewustzijn van mensen in verschillende tradities, als één volk van God (Zeilstra, in Hill 2008: 435).

Tijdens een ontmoeting met de Nederlandse broeder Rob, legde hij uit dat het oecumenische aspect binnen de gemeenschap van Taizé wordt vormgegeven door de belangrijkste speerpunten van de grote christelijke stromingen te benadrukken. Het orthodoxe christendom hecht bijvoorbeeld veel waarde aan visuele aspecten binnen de kerk. Daarom hangen er enkele iconen in de Kapel, branden er kaarsjes tijdens de gebedsmomenten en prijken er op de kerk een aantal koepels. Om het protestantisme tegemoet te komen, wordt ingespeeld op de nadruk die het protestante christendom legt op het Woord van God, de Bijbel. Om deze reden heeft de Bijbellezing een centrale plek tijdens de diensten. Niet alleen wordt er in verschillende talen uit de Bijbel gelezen door een broeder, maar hierbij kan men zich ook letterlijk ‘bekeren’. Tijdens de dienst zitten alle deelnemers in dezelfde richting, als een manier om te uiten dat de gebeden niet gericht zijn op een ander, maar allemaal op Christus (Liederen uit Taizé, 2009). De broeder die voorleest uit het Woord, staat aan het einde van de rij en eveneens als de bezoekers met zijn gezicht naar het kruis, waardoor alle andere broeders en de bezoekers zich moeten omdraaien om naar hem te kijken. Het doel van deze ‘beking’ is bewuster omgaan met de schriftlezing. Ten slotte wordt er uiteraard ook aandacht geschonken aan het katholicisme. Binnen deze stroming wordt er veel waarde gehecht aan de eucharistie en daarom wordt elke zondagochtend in de gemeenschap de eucharistie gevierd.

Oecumene bewerkstelligt een gevoel van eenheid, doordat iedereen wordt gerespecteerd en zichzelf kan herkennen. Ook het feit dat Taizé wordt beschouwd als een

pelgrimsoord, voedt dit gevoel van eenheid en biedt ruimte voor ontmoeting. Crawford beschrijft dat binnen de oecumenische beweging door sommigen wordt beklemtoond dat pelgrimage een unieke plaats binnen de beweging heeft, omdat pelgrimage mensen bij elkaar brengt in een gezamenlijke ondermening en een gevoel van eenheid en begrip kweekt (1993: 215). Pelgrimstochten zouden oecumene toegankelijk maken voor elke christen, door het terug te brengen naar het niveau van dankzegging en lofprijzing (*theologia prima*), dat elke christen toebehoorde, vanaf het niveau van de dogmatische theologie (*theologia secunda*), dat werd beschouwd als enkel voor specialisten. De ideologie van een oecumenische bijeenkomst valt te vergelijken met een pelgrimage. Beiden geven deelnemers een werkelijke ervaring van eenheid en het samen groeien in Christus, waardoor een dieper inzicht ontstaat van het geloof en de christelijke identiteit. Een dergelijke oecumenische ervaring brengt een nieuwe honger en dorst voort naar de zichtbare eenheid van de kerk van Christus en doet begrijpen wat het betekent om te behoren tot een ‘gemeenschap der heiligen’, een gemeenschap die op alle plaatsen en in alle tijden bestaat (Crawford 1993: 216).

3.3 Rust en ruimte

Bezoekers geven aan dat Taizé een plek is om tot rust te komen. Het achterlaten van de dagelijkse bezigheden, het zijn in een andere omgeving, het meedraaien in telkens hetzelfde kloosterritme en de weidse omgeving van de Franse Bourgogne geven de mogelijkheid om de gedachten uit te schakelen of te ordenen en na te denken. De Belgische Lien (27 jaar) beschrijft deze ingrediënten van een week in Taizé als “*tijd en ruimte*”. Mirek (Tsjechië, 22 jaar) geeft aan dat hij Taizé ziet als een soort ontsnapping uit zijn dagelijkse leven. Thuis heeft hij veel om zich zorgen over te maken, maar als hij naar Taizé komt kan hij alles achter zich laten om echt tot rust te komen en te kunnen bidden.

Richard (19 jaar) ziet ook zeker het belang in van het zoeken naar stilte en rust. Ook thuis zoekt hij hier naar, maar daar lijkt het stil zijn zinloos en tijdsverspilling. Wel kan hij bijvoorbeeld genieten van het maken van een lange wandeling, waardoor hij ook rustig en opmerkzamer wordt en kan genieten van de dingen om hem heen. Richard geeft aan dat het in Taizé makkelijker is om stil te worden dan in de thuisomgeving. Door het vaste ritme hoeft hij een tijd van stilte en rust niet zelf te organiseren. In Taizé “*gaat iedereen, dus dan ga je gewoon mee*”. Tijdens de momenten van stilte is er ruimte om na te denken. Marijke Peys (België, twintig jaar): “*Ik kan in de stilte nadenken, piekeren en dingen een plaats geven en doordoor misschien wel bidden. Door dingen die gebeurd zijn in mijn leven grijp ik op deze manier terug op het christendom*”. Ook de Nederlandse Hein is naar Taizé gekomen om hier

rust te vinden. Na drie mislukte studies en een, naar eigen zeggen, “*weinig vervullend leven*”, heeft hij besloten om voor onbepaalde tijd naar Taizé te gaan om hier innerlijke rust te vinden en te ontdekken welke weg hij zal gaan. Net als Marijke geeft hij aan dat hij hierdoor teruggrijpt op het christendom. Hij hoopt dat hij in zijn keuzes geleid zal worden door ‘het goddelijke’. Hoewel Hein nog niet zeker is van het bestaan van ‘het goddelijke’, hoopt hij hier in Taizé iets van het bovennatuurlijke te kunnen ervaren.

3.4 Zoeken en vinden

Volgens de Nederlandse Maarten is dat, het ervaren van God, in Taizé zeker mogelijk. Maarten Groen: “*In Taizé kan ik tot rust komen om hierdoor tot mezelf en tot God te komen*”. Ook Wessel Brandenburg geeft aan dat hij door de stilte contact heeft met God. Alhoewel Reowin Renkema (19 jaar), net als veel anderen, aangeeft dat God in Taizé niet meer aanwezig is dan thuis of op welke plaats dan ook, wordt er door bezoekers verteld dat er in Taizé ruimte wordt gecreëerd om God te kunnen ontmoeten. De stilte wordt door veel bezoekers dan ook gebruikt om God te vinden, door bidden of mediteren. Het zoeken naar en ervaren van God zal in hoofdstuk zeven nader uitgediept worden.

3.5 Samen leven en delen

Alhoewel ook Esther (Duitsland, 27 jaar) op zoek was naar stilte en rust na een hectische en moeilijke periode in haar leven, is zij minder tevreden over de rust die Taizé biedt dan zij aanvankelijk had gedacht. Taizé komt op haar over als een vrolijk “*summercamp where you’re supposed to talk about God*”. Hoewel voor haar de interactie en gesprekken afleiden van hetgeen waar ze voor kwam, betekent het samen leven en delen voor anderen juist heel veel. Tabea Dross (Duitsland, 24 jaar) gaf aan dat de gesprekken en de *sharing groups* voor haar het mooiste onderdeel van het dagelijkse Taizé-ritme vormden. Volgens haar versterkte het haar eigen geloof wanneer zij de gelegenheid kreeg om dit uit te leggen of te verdedigen. Vele anderen kwamen juist met vragen en zij gaven aan door gesprekken met anderen en het horen van verschillende overtuigingen beter in staat te zijn om hun eigen mening te vormen. Ook voor Tim (27 jaar) was het praten met anderen en het sluiten van nieuwe vriendschappen heel belangrijk. Hij geeft aan dat hij in Taizé zijn verhaal kwijt kan en kan delen met anderen. Dit, in samenwerking met de stiltes die in bepaalde situaties “*hard op je af kunnen komen*”, confronteert hem met zichzelf. “*En dat is niet altijd makkelijk, maar wel goed*”.

Het praten over geloof en religie duidt op het delen van de individuele godservaring. Hoewel veel bezoekers aangeven dat het contact met ‘het goddelijke’ persoonlijk is, is er blijkbaar toch veel behoefte om hierover met anderen te praten. Niet alleen het samen delen

van ervaringen, maar ook het gezamenlijk opgaan in het ritme en het vormen van een ware gemeenschap is voor de meeste bezoekers erg belangrijk. In hoofdstuk vijf zal meer gepresenteerd worden over het leven in een gemeenschap.

3.6 Besluit

Dit hoofdstuk heeft een overzicht willen bieden van de meest genoemde redenen van de komst naar Taizé die ik van de bezoekers heb vernomen. In het kader van de zoektocht naar spiritualiteit kan gesteld worden dat bezoekers op zoek zijn naar een plek die *open-minded* is. Hoewel de persoonlijke ervaring van (innerlijke) rust en het ervaren van de ruimte om zichzelf te kunnen zijn als positief wordt ervaren, wordt ook juist veel belang gehecht aan de kans om deze zoektocht samen met anderen te kunnen beleven. Binnen deze interactie is echter wel gewenst dat er geen wetten worden voorgeschreven en men elkaar niet veroordeelt, maar elkaar accepteert en ruimte biedt.

Hoofdstuk Vier

Liturgie

Het gebruik van bepaalde rituelen en gebruiken binnen de gemeenschap van Taizé is bewust eenvoudig en laagdrempelig gehouden. Daarbij wordt telkens iedereen uitgenodigd om deel te nemen, waarbij wordt voorbijgegaan aan het feit of en tot welke geloofsstroming men dan ook behoort. Dit hoofdstuk zal verschillende liturgische gebruiken van de gemeenschap van Taizé bespreken om aan te tonen op welke manier de oecumene van de gemeenschap wordt vormgegeven en iedereen zich welkom kan voelen.

Elke religieuze traditie kent liturgische gebruiken en rituelen, die vaak als symbool worden gebruikt voor een diepe geloofsovertuiging. Door de 21-jarige Gijs van den Broek (België) wordt een ritueel beschreven als iets wat je doet stilstaan bij een “*hogere gedachte*” om zo innerlijke vrede te kunnen vinden.

De gemeenschap van Taizé is uniek in de protestantse traditie omdat het heeft geïnvesteerd in de theologische doctrine met de erkenning van een extra aantal sacramenten, waardoor het als oecumenische gemeenschap verder kon gaan. Het heeft ook rituelen toegevoegd aan de gebedsdiensten die een individuele interpretatie integreren, als tevens het gebruik van iconen, stilte meditatie en lichaamshouding. In deze zin zijn de liturgische praktijken van Taizé ongewoon in de traditie die vanuit de Reformatie is voortgezet (Ross 1987: 1). Om deze reden heb ik mensen Taizé zowel ‘modern’ als ‘traditioneel’ horen beschouwen. De evangelische Michelle uit de Verenigde Staten bestempelde Taizé als heel traditioneel. Volgens haar werd door een vaststaande liturgie de vrijheid om gevoelens en emoties te uiten en de dienst hierop aan te kunnen passen ontnomen en daarmee te weinig ruimte geschonken aan de moderne mens. Anderen, zoals de Duitse Matthias, gaven aan Taizé als zeer vernieuwend en modern te beschouwen, omdat een nieuw element, het mediteren, ruimte kreeg in een christelijke dienst.

Hoewel de opvattingen over het gebruik van bepaalde rituelen dus aanzienlijk kunnen verschillen tussen christelijke stromingen, propageert de gemeenschap van Taizé een tolerante, eigenlijk postmoderne houding, waarin men elkaars gebruiken accepteert. Vragen stellen mag, maar zonder anderen daarbij te veroordelen. Daarbij komt dat het vaak moeilijk blijkt om bepaalde onbekende rituelen aan elkaar te verklaren; meestal bestaan deze gebruiken al lange tijd en is de traditie inmiddels net zo heilig geworden als de oorspronkelijke gedachte hierachter. Meyer (2009: 12) beschrijft dat er in veel religieuze

instellingen geen duidelijk onderscheid meer gemaakt kan worden tussen boodschap en medium, tussen vorm en inhoud. Wat voor een buitenstaander slechts vorm kan lijken, is onderwijl volledig geïntegreerd in de religieuze praktijk, zoals het gebruik van iconen in het orthodoxe christendom. Tijdens een gesprek met de Italiaanse Cecilia Latella (29 jaar) over Rooms-katholieke rituelen, zoals het wijwater, het biechten, het slaan van een kruisje en de eucharistie, illustreerde zij deze gedachte mooi: *“Rituelen hoef je niet te begrijpen. Zij zijn gewoon onderdeel van de religie, hebben daar net zo goed deel aan als het feit dat God van ons houdt”*. De Duitse Veronika: *“Rituelen zorgen ervoor dat we datgene wat niet verdienen, toch kunnen ontvangen. Ze horen er gewoon bij”*.

4.1 De gebedsdienst

De gebedsdiensten van Taizé kennen een vaste liturgie. Het luiden van de klokken, in de morgen om 8.15 uur, ‘s middags om 12.20 uur en als afsluiting van de dag om 20.30 uur, duidt op het begin van dienst. In reactie hierop vertrekt een ieder richting het kerkgebouw.

Wanneer ik het kerkgebouw binnen stap en mijn ogen gewend zijn aan de overgang van de felle zon naar het gedempte sfeerlicht, overvalt me een gevoel van diepe rust. Het is moeilijk om de sfeer te beschrijven, maar het woord ‘harmonieus’ voldoet voor een groot deel. De binnenkant van het gebouw is beschilderd in diepe, warme kleuren, zoals rood, geel en oranje en ruikt lichtelijk naar wierrook. Voorin de kerk is een podium waarop in heel veel verschillende op elkaar gestapelde open stenen vierkantjes, kaarsjes branden tegen een decor van oranje doeken die vanaf het plafond naar de grond tegen de achterwand gespannen zijn. Ook vallen er verschillende kleuren licht door de glas-inloodramen, waarvan een aantal een Bijbelgedeelte verbeelden. Op het podium staat een eenvoudig gietijzeren kruis, waarvan de vier uiteinden eindigen in een hart. Onder het podium staat een tweede kruis, welke beschilderd is met een icoon van Jezus Christus. Aan beide kanten van het podium hangen nog enkele andere iconen, maar naast deze schilderijen is de kerk niet verder ingericht dan enkel door de broeders en bezoekers die hier komen om gezamenlijk stil te worden.

De opbouw van de diensten wordt het best beschreven door de gemeenschap zelf. In het boek waarin de liederen zijn opgenomen, wordt in het voorwoord onder de titel *‘How Can We Keep On Praying Together?’* een uitleg gegeven van de structuur van diensten, zodat men deze thuis ook zelf zou kunnen opzetten.

“The prayer can begin with (1) one or two meditative songs followed by a (2) psalm. The psalm versus can be read aloud by one or two persons or sung by soloists. Everyone can sing an alleluia after each verse. It is a good idea to choose just a few verses, the most accessible ones, rather than reading/singing the entire psalm.

A chant of light is a way of allowing children to be part of the prayer. (3) A chant celebrating the light of Christ is sung. During the singing some children come forward holding lighted tapers to light an oil-lamp or a large candle placed on a stand. This symbol reminds us that even when we are surrounded by darkness, in our personal life or in the life of humanity, Christ's love is a fire that never goes out.

(4) The Bible text chosen as a reading should not be too long and should be understandable without any explanation.

Next, a meditative chant can introduce a (5) time of silence. This is not in order to force an inner silence using some method, creating a kind of inner void, but rather to allow Christ to pray in us with the trust of a child. And one day, we will discover that the depths of our being are inhabited by a Presence. A single long period of silence (five to ten minutes) works better than several brief moments. If necessary, some soft background music may help to cover outside noises.

The silence can be followed by a (6) prayer of intercession or thanksgiving prepared in advance. One or two persons take turns reading the petitions, with a chant such as 'Kyrie eleison', 'Gospodi pomiluj', or 'Hear us, O Lord', sung after each one. (...), ..followed by (7) several meditative songs. So that the prayer can end on a peaceful note, another idea would be to play some soft music, so that each person can leave when he or she desires (Liederen uit Taizé, 2009, nummering zelf toegevoegd).

4.1.1 Zingen

Zoals beschreven boven bestaat de dienst voornamelijk uit zingen van liederen (1-3, 6,7), afgewisseld door een stilte en het lezen van een Bijbelgedeelte. Volgens de gemeenschap van Taizé is zang één van de meest essentiële elementen van aanbidding (Liederen uit Taizé, 2009). Korte gezangen die telkens herhaald worden, geven het een meditatief karakter. Taizéliederen zijn eenvoudig; opgebouwd uit slechts een paar woorden, die een basisrealiteit van het geloof weergeven, waardoor ze gemakkelijk aan te leren zijn en snel in het hoofd blijven zitten. De liederen zijn kort en krachtig opgebouwd, zodat bij het meerdere malen zingen van de tekst, de realiteit geleidelijk aan het hele wezen doordringt. *“And these simple songs then enable us to keep on praying when we are alone, by night and by day, sometimes in the silence of our hearts when we are at work”* (Liederen uit Taizé, 2009).

Het starten van een lied wordt gedaan door een broeder, die tijdens het zingen gewoon op de plek blijft en wordt begeleid door het zacht spelen van het orgel of keyboard. Er is geen dirigent of voorzanger waarop de aandacht gevestigd kan worden, zodat iedereen het kruis,

het icoon of het altaar kan blijven zien en op God gericht kan blijven.

De liederen van Taizé hebben inmiddels grote bekendheid vergaard en worden overal ter wereld gezongen en gebruikt in diensten.

Maarten Groen (twintig jaar) die meerdere malen Taizé heeft bezocht: *“Het mooiste aan Taizé is toch wel overduidelijk de muziek. En dan met name het feit dat zoveel verschillende mensen de liederen toch als één man zingen. Maar dan wel meerstemmig..”*

4.1.2 Stilte

Het stiltemoment (5) is het hart van de gebedsdienst. Een tijd waarin ruimte wordt geboden om te bidden, na te denken, om de gedachten juist uit te schakelen, te huilen, te verwerken, te luisteren naar God, te genieten, te mediteren, te piekeren of om dat gene te doen waar je als persoon de meeste behoefte toe voelt. De Duitse Ruth beschreef het gebruik van stilte als het moment waarop een ieder zijn eigen emoties en gevoelens kan beleven. Dit zou gebeuren in stilte om je helemaal op jezelf of je persoonlijke relatie met God te kunnen richten, zonder afgeleid te worden door anderen. Veel mensen staan bijvoorbeeld voor een belangrijke keuze in hun leven en zoeken de rust en de ruimte om hierover te kunnen nadenken. Het samen zingen en de stilte brengen rust en een bepaalde sereniteit die de mogelijkheid biedt om de gedachten uit te schakelen en innerlijk tot rust te komen. Door uit het dagelijks leven te stappen en op een heel andere manier naar rust te zoeken ontstaat er vaak een helderheid die men zaken vanaf andere zijden kan laten beschouwen. Van twee verschillende respondenten heb ik te horen gekregen dat zij op zoek waren naar antwoorden rondom het thema ‘dood’. Yana Hoorne (België, twintig jaar) vertelde dat de stilte haar hielp om na te kunnen denken. En doordat ze niet alleen was, durfde ze deze moeilijke gedachten ook toe te laten. Het feit dat ze niet de enige is die op zoek is naar antwoorden, en bezig is met waar zij mee bezig is, geeft haar steun.

Veel van de bezoekers gebruiken de stilte om te bidden en deze respondenten beschrijven bidden vrijwel allemaal als *“praten met God”* of *“het aanspreken van God”*. Hoewel de rust en stilte helpen om de gedachten op God te richten, is voor veel bidders voornamelijk het gemeenschapsaspect belangrijk in deze. Mirek: *“Praying together is like a symbol for the power of prayer”*. Ook de Vlaamse Lien (27 jaar) vindt het gemeenschappelijk bidden buitengewoon belangrijk en merkt bij zichzelf dat ze hier ook behoefte aan heeft. Tijdens het interview beschrijft zij de waarde van het gezamenlijk gebed als volgt: *“Je merkt dat je eigen gebed meer kracht heeft wanneer het ingebed is in het gebed van anderen”*. De woordspeling in deze uitspraak is opmerkelijk. Vervolgens geeft Lien ook nog aan dat ze het

gevoel heeft dat haar gebed door het gebed van anderen wordt 'gedragen'. Ook Esteban (Argentinië, 28 jaar) verklaart dat hij erg geniet van het samen bidden met anderen, ook al gebeurt dit dan in stilte. Hij beschrijft het als bijzonder opbouwend. Lucia (Tsjechië, 23 jaar) geeft aan dat volgens haar beide vormen van gebed nodig zijn: "*It's about this balance between personal and common prayer*". Jake (USA, 21 jaar) beschrijft het gezamenlijk bidden als "*comforting*". Het bezorgt hem het gevoel dat hij niet alleen staat in de zoektocht naar God, maar hij geeft tevens aan het eigen gebed nodig te hebben om te groeien in zijn persoonlijke relatie met God. Op welke manier bezoekers antwoorden van God ervaren op hun gebed zal nader besproken worden in hoofdstuk zeven.

Een ander deel van bezoekers gebruikt de stilte om zich op zichzelf te richten door de praktijk van meditatie, waarbij voor de meesten het gemeenschapsaspect niet aanwezig is. Mario Riedinger (23 jaar, Duitsland) beschreef mediteren als een bewust worden van het hier en nu, het afsluiten van de gedachten en het denken aan niets. Dit zou tot doel hebben om *relaxed* te worden en te ontsnappen aan stress. Gijs (België, 21 jaar) gebruikt de diensten ook om te mediteren, maar maakt hierbij wel de kanttekening dat voor hem meditatie niet gebonden is aan de stilte tijdens de gebedsmomenten. Volgens hem is meditatie mogelijk op elk moment en kan dit op elke manier die ertoe leidt dat de rationeel kritische geest wordt "uitgezet" en een gevoel van rust en vrede wordt ervaren. Daarom ook: "*Mediteren is geen handeling, maar een manier van zijn*".

Hoewel verschillende respondenten mediteerden met hetzelfde doel als Mario en Gijs, sprak ik ook met Tamara (twintig jaar, Argentinië), voor wie mediteren juist een middel is om zich op anderen te kunnen richten. Door zich te concentreren op haar ademhaling en haar ogen te sluiten, is ze in staat om "*naar het heden terug te keren*". Door in het heden te blijven wordt ze zich ervan bewust: "*I am not my thoughts*". Ze vertelde dat ze haar gedachten scheidde van wie ze *was*. Hierdoor zou ze in contact komen met haar gevoelens, en zo met zichzelf. Hoewel ze deze tijd ook gebruikte om zichzelf beter te leren kennen, zag ze zich in deze positie vooral als een "*channel between God and humans*". Tamara vertelde dat ze bad ("*offering prayers*") voor de mensen in nood, voor degenen die lijden. Het mediteren helpt haar om andere mensen te begrijpen en meer bewust te worden. Mediteren heeft voor haar als doel om zich proberen te verplaatsen in anderen, omdat: "*It's all about love and compassion*".

Hoewel de meditatietechniek in eerste instantie dus voornamelijk gericht lijkt op het creëren van een goed en heel gevoel voor de eigen persoon, is dit niet voor elke bezoeker een

vanzelfsprekendheid. Het kan ook gebruikt worden om zichzelf beter in staat te stellen om anderen te helpen.

4.2 Iconen

Tijdens de eerste week van het verblijf in Taizé werd er door broeder John-Marc uit Engeland een lezing gegeven over iconen. Er worden niet veel iconen getoond in Taizé, maar aanwezig zijn ze wel, met name in de Orthodoxe Kapel. Broeder John-Marc beschreef dat binnen het christendom iconen niet ontwikkeld zijn om te aanbidden, maar bedoeld om de mens te helpen met het gebed tot God. Iconen zijn nooit afbeeldingen van God zelf, niet alleen omdat God voor ons onzichtbaar is zonder lichaam, vorm of kleur, maar ook omdat in de Tien Geboden het volk Israel wordt verboden om God te verbeelden (vgl. NBG, Exodus 20). Broeder John-Marc: *“De meesten van ons maken een beeld van God in onze gedachten wanneer ze bidden, bijvoorbeeld door één eigenschap uit te lichten. Maar God is altijd groter en anders dan wij ons kunnen voorstellen. Daarom zijn afbeeldingen gevaarlijk: ze kunnen tussen ons en God in komen te staan”*. Volgens de broeder is dit de reden dat God het volk verbood om afbeeldingen van Hem te maken. Hij wil ruimte hebben om te zijn wie Hij is, en daarom mochten de Israëlieten geen *“imaginary God”* maken. Door de komst van Jezus echter, veranderde dit. Volgens het christendom is Jezus het mens geworden beeld van de onzichtbare God (*“Als jullie mij kennen, zullen jullie ook mijn Vader kennen, en vanaf nu kennen jullie Hem, want jullie hebben Hem gezien”*, NBG, Johannes 14:7) en sindsdien is het dus mogelijk om God te aanschouwen door de mens Jezus Christus af te beelden. De iconen zijn echter geen realistische afbeeldingen, omdat er veel gebruik wordt gemaakt van symboliek. Naast Jezus worden er ook veel andere heiligen afgebeeld, waaronder voornamelijk de maagd Maria.

Van alle bezoekers die ik in Taizé gesproken heb, was het alleen de Amerikaanse Sarah (24 jaar) die aangaf te bidden tot iconen. Zij richtte zich daarbij tot de icoon van Maria, omdat zij volgens haar eigen zeggen *“behoefte heeft aan een moederfiguur”*.

4.3 Eucharistie

Elke zondagmorgen wordt de katholieke eucharistie gevierd in de gemeenschap. Dit wordt gedaan door een gewijde priester uit het dorp van Taizé en wordt gehouden in het Frans. Daarnaast is er elke morgen de mogelijkheid om in de ochtenddienst een hostie te ontvangen, die in de eucharistie gewijd is. Hoewel de broeders van Taizé iedereen van harte aanmoedigen om deze hostie te ontvangen en hierin geen onderscheid willen maken, houden ze ook

rekening met mensen die het moeilijk vinden om over de grenzen van hun eigen kerkgemeenschap heen te stappen. Zo zijn er in tijdens het ochtendgebed nog twee andere soorten brood te ontvangen. Allereerst staan er rechts van het podium twee vrijwilligers die brood en wijn aanbieden. Dit brood ziet er hetzelfde uit als de aangeboden katholieke hostie, met als enige verschil dat het niet gewijd is in de eucharistie, maar er voor gedankt is op protestantse wijze. Daarnaast staan er verspreid in de kerk op aangegeven 'uitdeelpunten' vrijwilligers om het *blessed bread* uit te delen. Dit komt voort uit een orthodoxe traditie, en is bedoeld voor kleine kinderen en anderen die (nog) niet zijn gedoopt en daarom de hostie nog niet mogen ontvangen. Het *blessed bread* is bedoeld om toch iedereen deel uit te laten maken van het moment, zoals ook Jezus met iedereen die naar Hem kwam, wilde eten (vgl. NBG, Mattheüs 14:13-21).

4.4 Biechten

Binnen het katholicisme en orthodoxe christendom wordt het sacrament van de biecht nog steeds uitgevoerd, terwijl deze traditie binnen de protestantse kerken is veranderd. Hier heeft nu de dominee of ouderling de rol van luisteraar, helper, bemoediger en trooster. Ook binnen de gemeenschap van Taizé bestaat de mogelijkheid om te biechten, op zowel de oorspronkelijke als de hervormde manier. Aan het einde van het avondgebed verlaten enkele broeders het door haagjes afgeschermd gebied om aan de zijkanten en achterzijde van kerk hun plaats in te nemen. Vanaf dit moment staat het elke bezoeker vrij om te praten met de broeders, hen om raad of advies te vragen, hen iets te vertellen of om gebed te vragen. Ook bestaat er de mogelijkheid om te biechten, hoewel dit niet in een biechthokje wordt gedaan, maar op de banken aan de zijkant van de kerk. De biecht wordt afgenomen door ingewijde priesters. Ook priesters die Taizé bezoeken, mogen de biecht afnemen.

Van dit ritueel wordt gretig gebruik gemaakt. Wanneer men bezig is met het zoeken naar God en hierin bepaalde ervaringen heeft en moeite heeft met het plaatsen ervan, kan men dit in alle rust bespreken met een broeder. Ook het besef van de zondigheid kan opkomen en het verlangen naar biechten kan ontstaan, hoewel de bezoekers die hier gebruik van maken vaak al lange tijd niet meer hebben gebiecht in de eigen parochie.

4.5 Het kruis

Andere liturgische gebruiken van de gemeenschap van Taizé vinden plaats tijdens de viering op vrijdag- en zaterdagavond, wat bijzondere diensten zijn en waarin het lijden en de opstanding van Jezus Christus worden herdacht. Op vrijdag - goede vrijdag - zijn de liederen en gebeden somber en ingetogen en valt er een langere periode van stilte. Tijdens deze dienst

wordt het kruis dat normaal gesproken voor in de kerk staat, in het midden neer gelegd als een herinnering aan het de dood van Jezus. Daarna kan een ieder die dat wil het kruis benaderen. Men kan dan knielen en met zijn voorhoofd het kruis raken om hierbij het symbolische ‘overgeven van moeilijkheden’ met een fysieke handeling te visualiseren.

Evenals bij het gebruik van iconen wordt er door de broeders benadrukt dat tijdens deze diensten niet het kruis aanbeden wordt, maar dat door dit ritueel vanuit het orthodoxe christendom Jezus wordt herdacht.

De vrijdagavonddienst is een heel bijzondere en laat voor velen een onuitwisbare indruk achter. Aan veel van de tijdens de week opgelopen emoties en spanningen wordt nu de vrijheid gegeven.

4.6 Het licht

Na het verdriet en de overgave van vrijdagavond, wordt elke zaterdag het paasfeest herdacht. De boodschap hiervan is dat Jezus Christus is opgestaan en dat we ons hierin mogen verheugen. Tijdens deze dienst wordt er aan iedere bezoeker een kaars uitgereikt, en wordt de gehele kerk door kaarslicht verlicht. Men kan elkaar het licht doorgeven, het licht dat symbool staat voor de blijdschap van de opstanding. Tijdens deze dienst hebben kinderen een taak. Enkelen zitten tussen de broeders en mogen de eerste kaars aansteken. Vervolgens geven zij het licht door aan de broeders, die het weer aanreiken aan de bezoekers die naast hen zitten. Op deze manier wordt het licht door de hele kerk verspreid, wat een indrukwekkend mooi gezicht is.

Broeder Benoird (Frankrijk) vertelde dat we het als een groot wonder mochten zien dat we zoveel jaar na de komst van Jezus op aarde nog steeds bijeen kwamen in Zijn naam. Daaraan voegde hij toe dat we het geloof niet hoefden uit te vinden, maar slechts hoeven door te geven, waarvoor de kaarsen symbool staan. *“We transmit the gospel. We don’t keep it for ourselves, but we can give it to others”*. De ideologie achter het doorgeven van de licht wordt weerspiegeld in de doelstelling van Taizé: *“het inspireren van jonge mensen om drager van vrede en vertrouwen onder de mensen te zijn”* (Taizé, 2007). Het doorgeven van de kaarsen staat symbool voor het feit dat we het ‘licht’ niet voor onszelf zouden, maar ook willen doorgeven aan anderen. Dat we zullen bidden voor anderen die het licht nodig hebben. Broeder Benoird: *“Laat het licht schijnen, gebruik het om het lijden van anderen te veranderen in hoop”*.

(Afbeelding 4: zaterdagavond dienst in Taizé: doorgeven van het kaarslicht, Atelier et Presses de Taizé)

4.7 Besluit

Om de verschillen tussen christelijke tradities te laten vervallen en iedereen een welkom gevoel te geven is de gemeenschap op een praktische manier oecumenisch. Dit betekent dat er voor iedereen ruimte is om de dienst op een eigen manier te beleven en de gemeenschap ook in het gebruik van rituelen een zo open mogelijke houding probeert te behouden, niet wil veroordelen en iedereen probeert te betrekken. Met de liturgische gebruiken wordt de ideologie van Taizé weerspiegeld, namelijk dat een ieder wordt uitgenodigd om de vrede en liefde van God te ervaren en zo mogelijk aan anderen door te geven.

Hoewel rituelen kunnen helpen en vorm geven aan religie, geven de meeste respondenten aan dat het niet de rituelen zijn die Taizé bijzonder maken. Marijke Peys (België, twintig jaar) verwoordt dit als volgt: *“Het zijn niet de rituelen, maar het is meer de algemene sfeer die me kan helpen om dingen een plaatsje te geven”*.

Hoofdstuk Vijf

Gemeenschap

5.1 Aantrekkingskracht van Taizé

Hoewel Taizé om andere redenen, zoals al eerder beschreven, voor jongeren aantrekkelijk is, heb ik geconcludeerd dat voornamelijk het gemeenschapsaspect voor veel bezoekers erg belangrijk is. Dit lijkt een opmerkelijke conclusie, daar over het algemeen de zoektocht naar spiritualiteit en gemeenschap niet hand in hand gaan en de nieuwe religiositeit een individuele aangelegenheid lijkt te zijn. De bezoekers van Taizé daarentegen, benadrukken meer dan enig andere reden, het gemeenschapsgevoel als grote aantrekkingskracht van Taizé. In dit hoofdstuk zal ik presenteren hoe bezoekers het gemeenschapsaspect van Taizé ervaren hebben.

Durk Hak stelt dat de meeste aanhangers van spiritualiteit, ‘nieuw-religieuzen’, juist met gemeenschap gebroken lijken te hebben. Veel nieuw-religieuzen hebben een kerkelijke achtergrond, maar hebben besloten om de gemeenschap te verlaten. Hoewel de reden die voor dit vertrek wordt aangegeven meestal teleurstelling in God en mensen is, stelt Hak een volgens hem meer waarschijnlijke oorzaak voor. Hij stelt dat het voornamelijk zo is dat leden van intermediaire groeperingen - kerken in dit geval - moeten voldoen aan de eisen die vanuit die groepering expliciet en impliciet aan hen worden gesteld. Het voldoen aan de eisen van een morele gemeenschap is uiteraard meer dan lastig voor mensen die als institutionele individualisten moeten worden gekarakteriseerd. Bovendien kunnen ze bij het niet naleven ervan ook nog eens sancties verwachten. Kerkverlating doet zich dan ook voor wanneer de lusten van het gezamenlijk opgaan tot Gods altaren niet meer opwegen tegen de lasten ervan. Niet teleurstelling, al zal die er zijn, veroorzaakt kerkverlating. De last van het lidmaatschap van de gemeenschap en de gemeenschappelijke beleving is groter dan de lust die men eraan beleeft. Samen met de geneugten van de strikt individuele belevissen vormt dit de oorzaak van het breken met het verleden (Kroesen et al. 2010: 134).

Hak stelt dat nieuw-religieuzen hun oude gemeenschap verlieten en hun eigen weg gingen. Naar een nieuwe (geloofs)gemeenschap verwijzen ze echter zelden of nooit. Volgens Hak is er dan ook geen sprake van *communitas*, het gevoel bij een gemeenschap te horen (Kroesen et al. 2010: 134). Deze stelling gaat echter niet op voor de gemeenschap van Taizé. Bezoekers geven aan juist de gemeenschappelijkheid bijzonder waardevol te vinden.

5.2 Gemeenschapsideaal

“Want waar twee of drie mensen in mijn naam samen zijn, ben ik in hun midden” (NBG, Mattheüs 18:20). *“De vele tekenen en wonderen die de apostelen verrichtten, vervulden iedereen met ontzag. Allen die het geloof hadden aanvaard, bleven bijeen en hadden alles gemeenschappelijk. Ze verkochten al hun bezittingen en verdeelden de opbrengst onder degenen die iets nodig hadden. Elke dag kwamen ze trouw en eensgezind samen in de tempel, braken het brood bij elkaar thuis en gebruikten hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde. Ze loofden God en stonden in de gunst bij het hele volk. De Heer breidde hun aantal dagelijks uit met mensen die gered wilden worden”* (NBG, Handelingen 2: 43-47).

Taizé baseert het gemeenschapsideaal op dit voorbeeld van de eerste christengemeente. Op paaszondag kwamen alle discipelen van Jezus bijeen nadat ze bij de arrestatie van Jezus in verschillende richtingen uiteen waren gevluht. Zijn opstanding bracht hen weer bij elkaar en is een nieuw begin. Vanuit dit standpunt heeft Roger Shutz Taizé opgericht: *“It’s about resurrection that we’re together”*. Hoewel deze opstanding niet tastbaar is, zijn de gevolgen wel zichtbaar in de manier waarop de volgelingen van Jezus een gemeenschap vormden. Vanuit het voorbeeld van de eerste christenen wordt op gemaakt dat het christendom niet individualistisch is - hoewel het ook de eigen verantwoordelijkheid en eigen gaven en talenten benadrukt -, maar dat het een boodschap brengt van samen leven en delen, het zijn van een gemeenschap. Dit samenzijn zou door de eerste christenen als ‘de kerk’ worden betiteld, waardoor volgens broeder Emile (Canada) geconcludeerd kan worden dat *‘being we’* gelijk is aan *‘the church’*. De kerk is geen systeem, maar een groep personen die samen naar hetzelfde streven. Hierbij wordt wel opgemerkt dat de eerste christengemeente geen gesloten gemeenschap was. Om echt te kunnen bloeien als gemeenschap zal men, in plaats van naar binnen gericht, naar buiten gericht moeten zijn en moeten kijken naar waar hulp nodig is, oog hebben voor degenen in nood. De gemeenschap van Taizé tracht een open gemeenschap te zijn, *“a place of warmth and love where others can be invited”*.

Volgens broeder Emile wordt sinds de twintigste eeuw het gemeenschapleven herontdekt. Taizé wil hier graag op inspelen en benadrukt het samenzijn, in navolging van de woorden van de kerkvader Origen: *“It’s only in the community of the faithful that the Son of God can be found and that is because He lives only among those who are united”*.

5.3 Een individu in relatie tot anderen

Afhankelijk van de hoeveelheid bezoekers die op dat moment in Taizé verblijven, worden er door de broeders één of meerdere workshops gegeven. De workshop van broeder Emile over

'gemeenschap' ging nader in op de meerwaarde voor het individu wanneer het in relatie staat tot anderen. De broeder probeerde een verschil aan te geven tussen de begrippen 'persoon' en 'individu'. Volgens zijn stelling is ieder mens in principe een individu, maar "*it's about becoming a person by relations to others*", want "*some things only come alive in contact*". Het individu mens zou verrijkt en geheel kunnen worden door relaties met andere mensen aan te gaan, "*by loving one another and being loved*". De gemeenschap van Taizé probeert de bezoekers mee te geven hoe zij elkaar zouden moeten beschouwen: "*The other person is not a limit, but a source*". Ieder persoon heeft eigen kwaliteiten die de gemeenschap kunnen verrijken en hier kan men samen van groeien, mits iedereen zich hiervoor inzet. "*Community exist through commitment*". Hoewel gemeenschappen nooit perfect zullen zijn, zullen we het volgens broeder Emile "*moeten doen met wie we zijn*". Sarah (24 jaar) reageerde hierop met een prachtige quote: "*we may not have it altogether, but together we have it all*".

Broeder Emile verklaarde dat stilte en alleen zijn een mens goed deden, maar het hier niet bij ophield. Sommige dingen bestaan alleen maar de gratie van anderen. Daarbij komt dat het samenzijn ook als een persoonlijke ervaring kan worden opgevat, het "*being 'we'*". Tevens voegde hij toe: "*Community is about growing in identity. Not forgetting who you are, but being who you are through community*".

5.4 Gemeenschap volgens de bezoekers van Taizé

Ook met bezoekers heb ik veel gesproken over het belang van gemeenschap zijn. Volgens de New Yorkse Sarah (24 jaar) is het in dit leven als een uitdaging te beschouwen uit de isolatie te komen. Volgens haar is er geen echte vreugde te vinden in jezelf. Isolatie leidt volgens haar tot ontmoediging ("*being alone does not last*"), wat het tegenovergestelde is van bemoediging, hetgeen je van andere mensen kunt ontvangen.

Tijdens de workshop werd ons gevraagd om in een kleinere groep een aantal vragen te bespreken. In mijn groepje hebben we gezamenlijk een aantal voor- en nadelen opgeschreven van het zijn van een gemeenschap:

- + *being together enriches your own identity*
- + *you can achieve more by receiving support, help and encouragement*
- + *you'll be encouraged by having the same aims*
- + *it strengthens your own faith*
- *struggle: living together can lead to conflicts*
- *challenge: remain unity*

De Argentijnse Esteban Escalada (28 jaar) geeft aan: *“living in an community helps you to grow”*. Uit eigen ervaring vertelt hij dat het samen met anderen leven hem heeft geleerd om geduldiger met anderen om te kunnen gaan. Nu streeft hij naar het leven in liefde. Tet Murphy uit Schotland (19 jaar) herkende het feit dat het leven in een gemeenschap men tot goede daden aanzet. Zij stelde dat het alleen beleven van religie goed is en dat je hieruit kunt leren wat God van je vraagt, maar dat het gemeenschapsleven helpt om deze kennis ook daadwerkelijk om te zetten naar de praktijk. De Spaanse Clara was het hiermee eens en stelde dat *“experience faith alone makes no sense”*. Clara, een bijzonder enthousiast meisje, vertelde dat het gevoel dat ze krijgt wanneer ze weer in Taizé komt, een gevoel van ‘thuiskomen’ is. Zodra ze hierover vertelt beginnen haar ogen te glimmen en lijkt een gelukkig gevoel haar te doorstromen. Ze beschrijft Taizé als een gemeenschap zoals een gemeenschap bedoeld zou zijn. In vergelijking met haar kerkelijke gemeenschap thuis, betekent dat dat men ook daadwerkelijk samen eet, samen werkt, samen deelt, samen bidt en hetzelfde ritme ontwikkelt. Clara vergelijkt dit met de eerste christengemeente zoals beschreven in de Bijbel. Ze heeft het gevoel dat in haar kerkelijke gemeente men wel samen de kerk bezoekt, maar verder geen enkele band met elkaar heeft en geen echte gemeenschap vormt. Naar Taizé komen om te zien dat dit verlangen ook werkelijkheid kan zijn, geeft haar hoop en nieuwe energie.

Het vormen van een religieuze gemeenschap kan echter ook leiden tot problemen. Heel belangrijk in een gemeenschap is volgens Esteban het hebben van respect voor elkaar. En dat kan behoorlijk lastig zijn wanneer men het niet met elkaar eens is. De uitdaging is dan het bewaren van de eenheid. Zo vertelde Esteban dat in Argentinië de Katholieke Kerk een behoorlijke stempel drukt op het dagelijks leven. De priesters hebben daarin vaak een veroordelende functie en bestempelen sommigen als ‘zondaars’. Volgens Esteban kan dit mensen beschadigen en de eenheid verstoren. Alexandra vertelde een soortgelijk verhaal. Zij ziet de priesters in Polen als hard en veroordelend wat voor haar tot gevolg heeft dat ze niet meer durft te biechten, waardoor ze geen deel meer mag nemen aan de eucharistie en dus volgens sommigen en volgens zichzelf niet langer naar de mis hoeft te komen. Zowel Esteban en Alexandra voelen zich in Taizé echter bijzonder thuis tijdens de gebedsdiensten.

5.5 Contradictie

De Nederlandse Gijs (22 jaar) gelooft dat het christen-zijn bedoeld is om te beleven in een gemeenschap. Alleen geloven is moeilijk en zonder dat je elkaar kan bemoedigen en van elkaar kunt leren, wordt het volgens Gijs een *“slap aftreksel van wat het zou kunnen zijn”*.

Hoewel velen het met hem eens zijn dat de beleving van het geloof sterker wordt als deze gedeeld kan worden, geven bezoekers ook aan dat geloof een persoonlijke ervaring blijft. Jake (USA, 21 jaar) en Esteban geven aan dat het samenzijn met anderen *“makes you feel comfortable”*, maar dat het echte geloof persoonlijk is. Jake beschrijft dit als een persoonlijke relatie met God. Ook Richard van Schaik (19 jaar) zou het geloof uiteindelijk als een *“individuele kwestie”* willen beschrijven. Hij vindt het mooi en goed om samen te komen, van elkaar te leren en ervaringen uit te wisselen, maar hij tevens geeft hij het volgende aan: *“Het is wel belangrijk om het bij jezelf te houden en de betekenis vast te houden. Het gaat om een persoonlijke ervaring. De rituelen zijn in principe leeg, het gaat erom hoe elk persoon het op zijn eigen manier beleeft”*. De Nederlandse Hein (22 jaar) geeft aan dat hij in Taizé voornamelijk het gemeenschapsidee erg belangrijk vindt. Omdat hij, naar eigen zeggen, door dit principe mensen heeft zien veranderen, heeft hij besloten om langer in Taizé te verblijven om hieraan bij te dragen door zich in te zetten voor de gemeenschap. Hein noemde de schijnbare contradictie tussen de individuele beleving en het leven in een gemeenschap een *“logische tegenstelling”*: *“Religie is een persoonlijke ervaring, maar tegelijkertijd heeft het weinig zin om dit alleen te beleven”*.

5.6 Besluit

‘Toi, tu nous aimes, source de vie’

(U die ons lief heeft, Bron van het leven) – Liederens uit Taizé 54

Zelfs in de liederens die tijdens de diensten worden gezongen, wordt het gemeenschapsideaal van Taizé gepresenteerd. In het bovenstaande lied 54 wordt bijvoorbeeld bezongen dat God ‘ons’ liefheeft.

Hoewel vanuit de bestudeerde literatuur niet te verwachten viel dat voor de bezoekers van Taizé het gemeenschapsleven zo belangrijk zou zijn, kan geconcludeerd worden dat, hoewel de moderne vormen van spiritualiteit en religie op de eigen persoon gericht zijn, juist het samen leven en samen delen voor bezoekers een reden is om Taizé te bezoeken. Hierbij wordt echter aangegeven dat het belangrijk is om de eenheid te bewaren en conflicten te vermijden. Bezoekers deelden uit persoonlijke ervaring dat eenheid binnen geloofsgemeenschappen verstoord kan worden doordat invloedrijke personen vanuit de religie neerkeken op anderen en hen veroordeelden. Vanuit deze stelling zou geconcludeerd kunnen worden dat het gemeenschapsgevoel binnen Taizé zo gewaardeerd wordt omdat men elkaar verwelkomt met een open houding, waarbij acceptatie een belangrijke waarde heeft.

Hoofdstuk Zes

Het Goddelijke

Tijdens het onderzoek in Taizé kwam goed naar voren hoe persoonlijk en diep geworteld het geloof in een God kan zijn. Van alle antwoorden die ik van mensen tijdens interviews en informele gesprekken heb gekregen op de vraag welk beeld zij van God hadden, zijn er geen twee met elkaar te vergelijken. Het beeld dat men heeft van God wordt gevormd door de eigen persoonlijkheid, door de opvoeding, religieuze achtergrond en door verscheidende andere factoren, waar door geconcludeerd kan worden dat elke relatie van een mens tot God een unieke is. Ook de manier waarop men over God, of over Diens handelen in hun leven spreekt, verschilt. Ganzevoort (2006: 4) geeft aan dat de verhalen over God en over 'de hand van God' op dubbele wijze meerduidig zijn. Soms legt men een gelovig getuigenis af van wat ze hebben ervaren, soms vertellen ze over hun verlangen. En soms is het ook alleen maar een manier van spreken, een metafoor waarvan niet eens altijd duidelijk is waarnaar deze verwijst. De verhalen over God zijn tevens meerduidig doordat ze in sommige gevallen expliciet gekleurd zijn door een religieuze traditie binnen bijvoorbeeld het christendom of de islam. In andere gevallen is er veel meer afstand tot de traditie en scheppen of knutselen mensen hun eigen religieuze verhalen. Ze plukken religieus materiaal uit de vele bronnen die ze tegenkomen en maken daar hun eigen collage van (Ganzevoort 2006: 4).

De gemeenschap van Taizé biedt openheid en ruimte om dit knutselproces te laten plaatsvinden. Hoewel de broeders in hun spreken een duidelijk boodschap proberen mee te geven over wie God is, willen zij tegelijkertijd dat iedereen 'het goddelijke' zelf kan ervaren en veroordelen zij hen die een andere mening aanhangen, niet. Hierdoor wordt er ruimte geboden om zelf op zoek te gaan naar 'het goddelijke', zonder dat daarbij door anderen wordt verteld op welke manier deze zoektocht ingericht zou moeten worden. Dit hoofdstuk zal verhalen over welk beeld de bezoekers van Taizé met wie ik heb gesproken, hebben van God en op welke manier zij hierover spreken.

6.1 Het spreken over God: abstract en persoonlijk

De 21-jarige Gijs uit België stelt dat in Taizé de leus 'God is liefde' wordt gebruikt, waarbij wordt vastgehouden aan de metafoor God die wordt gebruikt voor liefde en een niet-bovennatuurlijke kracht die in de mens zit. In plaats van liefde te beschouwen als een uiting van het goddelijke, ziet hij dit precies andersom: er wordt uit gegaan van de liefde en dit wordt God genoemd. Zijn persoonlijke zoektocht heeft niet als einddoel om God te vinden,

maar om liefde, geluk, vrede en (“niet-gelovige”) spiritualiteit te vinden. Toch voelt hij zich wel verbonden met andere mensen die op zoek zijn naar God: *“In metaforische zin zoek ik ook naar God”*.

Het gebruik van God als metafoor voor liefde, of het gebruik van liefde als metafoor van God duidt op het spreken over God in abstracte zin. Verschillende respondenten in Taizé gaven aan dat hun vroegere concrete ‘beeld’ van God gedurende de jaren is veranderd naar een meer abstracter beeld. Zo beschreef de Poolse Alexandra dat zij God vroeger zag als een vriendelijke, ouwe, grijze man die met haar zou komen spelen. Nu zag zij God meer als ‘Schepper’ of ‘Oordeler’. En zittend op de rand van het bed boven dat van mij beschreef de 28-jarige Dace uit Letland een beetje lachend dat het beeld van God dat zij als kind hanteerde dat was van de mooiste vrouw van de wereld. Inmiddels is dit beeld vervangen door het vagere begrip ‘schoonheid’. Ook de Liederen uit Taizé spreken op abstracte wijze over God, bijvoorbeeld lied 39: *‘Tu sei sorgente viva, tu sei fuoco, sei carità’* (U bent de Bron des levens, U bent Vuur, U bent Liefde).

Het spreken over God lijkt het meest gemakkelijk wanneer dit op een afstandelijke en abstracte manier wordt gedaan, zoals het benoemen van God als de ‘Almachtige’ of de ‘Oorsprong aller dingen’. Toch zijn er ook veel respondenten geweest die aangaven dat God door hen als Persoon gezien wordt. Dit is ook het beeld dat door de broeders van Taizé wordt geschetst. Tijdens een Bijbelintroductie legde de Franse broeder Benoird uit dat binnen het christendom de menswording van Jezus Christus beschouwd wordt als de personificatie van God. Jezus is zowel mens als God, waardoor God gekend kan worden als Persoon. Volgens Benoird hebben de broeders van Taizé de taak om de bezoekers niet op zichzelf, maar op de verpersoonlijkte God, op Jezus, te wijzen. Hierbij trok hij de parallel tussen de broeders en Johannes de Doper (vgl. NBG Johannes 1: 35-42), die in de Bijbel de taak kreeg om de mensen op Jezus te attenderen.

De boodschap van de broeders van Taizé wordt verduidelijkt door de theoloog Labuschagne, die stelt dat een abstracte manier van spreken over het goddelijke te vrijblijvend en afstandelijk blijft, met als gevolg dat men niet verder komt in het vinden van een verklaring van de ondoorgrondelijkheid van het bestaan en de vraag naar de zin en oorsprong van het leven (2006: 7). Tijdens de laatste week van mijn verblijf in Taizé, werd er een korte toespraak gehouden door de prior van de gemeenschap, broeder Alois. Hij sprak over vergeving en verklaarde dat een mens alleen in staat zou zijn om anderen te vergeven, als hij dicht bij God leefde en Hem zou kennen. Over het kennen van God werd hier gesproken met

inbegrip van de Bijbelse opvatting van het woord ‘kennen’. Volgens Labuschagne wordt dit uitgelegd als ‘kennen door ervaring, door omgang’, ‘kennen op basis van een relatie’, kennen met het hart en het gevoel’. Het ‘ware geloof’ zou op deze manier dus vragen om een nadere invulling, een concretisering van het goddelijke. Hieruit vloeit voort dat er een mogelijkheid van communiceren met het goddelijke zou moeten zijn. Daarom stelt Labuschagne dat de beelden die mensen vormen van God meestal antropomorfistisch zijn. Omdat we ons niet kunnen onttrekken aan het ‘verbeelden’ van God en we Hem proberen voor stellen, maken we gebruik van beeldspraak. God wordt ter sprake gebracht met gebruikmaking van metaforen en figuurlijke taal, ontleend aan onze menselijke belevingswereld. Er is behoefte aan de voorstelling van God als een ‘Persoon’, met wie communicatie mogelijk is (2006: 7). Hij krijgt daarbij ‘persoonlijkheid’ toegekend en zo ontstaat het beeld van God als mensvormige Persoon, die op de mens ‘lijkt’ en die ‘handelt’ naar analogie van het handelen van mensen. Bij een dergelijke ‘verpersoonlijking’ van God hoort daarom ook de voorstelling dat hij gevoelens heeft: trots, spijt, berouw, toorn en wraak, alsmede morele eigenschappen: medelijden, barmhartigheid, rechtvaardigheid en, voornamelijk, liefde (Labuschagne 2006: 8).

Tijdens de tweede week van mijn verblijf in Taizé werd er door een bezoeker, Pierre, in de middaguren een debat opgezet. Hoewel het thema oorspronkelijk anders was, kwam het gesprek al gauw terecht op godsbeelden. De Vlaamse Yana (twintig jaar), een studente biologie, stelde dat God volgens haar geen persoon zou kunnen zijn omdat dit het einde van de evolutie zou zijn; als een mens het evenbeeld van God is, zou dat betekenen dat de evolutie ten einde is, wat volgens haar niet het geval is. De eveneens Belgische Melanie beschouwt God echter wel als persoon en beschrijft het contact tussen zichzelf en het goddelijke als een relatie. Hierop reageerde Davin (USA) door de volgende vraag in de groep te gooien: “*If this ‘spirit’ or ‘energy’ is not personal, how does it affect me?*” Josha (USA) legde daarbij uit dat het christendom te midden van andere religies een unieke status heeft, doordat God in Jezus mens is geworden. Volgens hem schetst de Bijbel het beeld van God als Persoon waar gelovigen een persoonlijke relatie mee zouden kunnen hebben.

Dit verschil in het beeld van God is terug te vinden in de beschrijving van verschillende vormen van spiritualiteit (vgl. paragraaf 1.2). Het meer abstract en afstandelijk spreken over God geeft aan dat er geen echt ‘beeld’ van God is gevormd en God niet als één geheel wordt gezien. Dit wordt bijvoorbeeld door Adriano (Brazilië) beschreven als een “*algeheel gevoel van leiding in de kosmos*” of het zoeken naar “*het goddelijke in mezelf*”. Deze vorm van Godbeschouwing zou geschaard kunnen worden onder de New Age-

spiritualiteit, waarbij het goddelijke immanent is geworden en geen zelfstandige entiteit meer is. Het meer in persoonlijke wijze spreken over God duidt op het vasthouden aan kerkelijke tradities of een theïstische spiritualiteit, waarin het goddelijke de mens ontmoet: “*Ik voel dat ik niet alleen ben, er is Iemand die me troost*” (Melanie, België), “*Walk with the Lord, live in relationship with the Lord*” (Michelle, USA).

De discussie werd afgesloten door een opmerking van Raymond (Indonesië), die in zijn thuisland heeft gezien hoe religie verschillende problemen kan veroorzaken. Volgens hem was het “*needless to discuss about the nature of God*”. In plaats daarvan stelde hij voor dat de gelovigen zich met meer praktische zaken zouden bezighouden zoals het hebben van respect voor elkaar en het proberen in vrede samen te leven.

6.2 De jongen met het emmertje

‘Bonum est confidere in Domino, bonum sperare in Domino’

(Het is goed om te vertrouwen op God, om te hopen op God) – Liederen uit Taizé 35
God als een kracht, God als vrouwelijk, God als persoon, God als gevoel. Zomaar vier verschillende beelden die door bezoekers van Taizé werden geschetst, waardoor gesteld kan worden dat een ieder een eigen invulling heeft van het begrip ‘God’. De vraag naar God is een universeel, in alle culturen voorkomend verschijnsel. Het godsbesef hoort kennelijk bij het mens-zijn. Het godsbesef, het geloof in het bestaan of aanwezigheid van God, hangt enerzijds samen met de diep-menselijke behoefte aan het geven of ontvangen van antwoord op de oervragen: de vraag naar de oorsprong van alle dingen en naar het wezenlijke van de mens; de vraag naar zijn diepste wortels; de vraag betreffende de bestemming van de mens, de zin van het bestaan in het algemeen en van de geschiedenis in het bijzonder. Anderzijds heeft de vraag naar God te maken met een diepgeworteld verlangen van de mens het onbekende en het ongekende te kennen; het gefascineerd zijn door het huiveringwekkende geheim in en achter de werkelijkheid, het raadselachtige mysterie dat aan de grenzen van de menselijke werkelijkheid ligt en als de diepere dimensie daarin wordt vermoed, maar deze tegelijkertijd overstijgt. Samenhangend hiermee schijnt de mens er behoefte aan te hebben zich voor dit mysterie in aanbidding te buigen. Het mysterie aanbidden is de manier bij uitstek om het aan te kunnen en ermee om te gaan (Labuschagne, 2006: 2).

De vraag in hoeverre wij in staat zijn zinnige antwoorden op het godsbesef te geven en de hogere werkelijkheid te kennen, doet niets af van de zinnigheid van de vraag naar God. Een belangrijke voorwaarde voor een zinnig omgaan met de vraag betreffende het bestaan van God is dat we niet moeten komen met vooropgezette ideeën over hoe God zou moeten zijn en

welke eigenschappen hij zou moeten hebben om God te zijn. We zouden daarmee het bestaan van God afhankelijk maken van onze invulling van het godsbegrip. God zou dan bestaan bij de gratie van onze vooropgezette meningen (Labuschagne 2006: 3).

Zoals verondersteld, lijkt het moeilijk om te praten over het goddelijke zonder daarbij menselijke beelden aan te halen. Daarom stelt Labuschagne voor dat een voorwaarde voor het praten over God een besef zou kunnen zijn van het feit dat het goddelijke een ondoorgrondelijk mysterie is dat ons bevattingsvermogen te boven gaat. Volgens hem geldt voor God fundamenteel dat hij transcendent is, dat wil zeggen, alle menselijke categorieën te boven gaand. Het God-zijn van God staat of valt met zijn transcendentie. Wie over God spreekt, zou daarom vóór alles diens transcendentie kunnen respecteren en beseffen dat naar zijn diepste wezen en handelen God voor ons mensen niet te doorgronden is (2006: 4). Veel bezoekers van Taize geven ook aan dat ‘het goddelijke’ voor hen niet te begrijpen is. Richard van Schaik verklaart dat een godservaring voor hem puur gevoelsmatig is en iets waar hij verstandelijk niet bij kan. Tom Havenith gaf aan niet eens te willen beginnen aan het beschrijven van zijn beeld van God, omdat het voor hem onmogelijk was om Gods grootheid in woorden uit te drukken. Ook de Nederlandse Gijs gaf aan dat het goddelijke niet in beelden te vatten zou zijn. De 28-jarige Esteban uit Argentinië haalde tijdens een gesprek een denkbeeld aan van de grote theoloog Augustinus, dat deze veronderstelling erkent. Augustinus beschrijft dat hij eens een droom gehad zou hebben waarin hij op het strand liep en aldaar een klein jongetje tegenkwam die een gat gegraven had in het zand. Vervolgens liep de jongen telkens met een emmertje heen en weer tussen de zee en het gat. Als Augustinus hem vraagt wat hij aan het doen is, antwoordt hij dat hij het gat wil vullen met de zee. Augustinus betreft dit verhaal op het beeld dat mensen hebben van God: zoals het voor de zee fysiek onmogelijk is om in het gat te passen dat het kleine jongetje gegraven had, zo is het voor mensen fysiek onmogelijk om God te begrijpen. Het menselijk denken zou te begrensd zijn om God te bevatten.

6.3 Besluit

Ondanks het duidelijke beeld dat de broeders van Taizé aan hun gasten willen meegeven over God, bestaan er tussen de bezoekers enorme verschillen in de opvattingen over ‘het goddelijke’. Toch voelt een ieder die ik hierover heb gesproken zich thuis binnen de gemeenschap en heeft het gevoel dat zijn of haar opvatting wordt gerespecteerd en geaccepteerd. Er wordt ruimte geboden en men wordt uitgedaagd om zelf op zoek te gaan naar ‘het goddelijke’ en de stilte hierin te laten spreken.

Hoofdstuk Zeven

Zoektocht naar godservaringen

‘Nothing can trouble, nothing can frighten. Those who seek God shall never go wanting. God alone fills us’ (Niets maakt onrustig, niets maakt angstig. De genen die God zoeken hebben niets meer te wensen. Alleen God kan ons vervullen) – Liederens uit Taizé 50

Als afsluiting van het empirische deel van deze scriptie zal dit hoofdstuk ingaan op de manieren waarop de respondenten van het onderzoek hebben aangegeven op zoek te gaan naar een ervaring van ‘het goddelijke’ en op welke manier zij dit ervaren. Hoewel voor de meeste bezoekers duidelijk is dat het hebben van een godservaring niet gebonden is aan een bezoek aan Taizé, worden de ruimte en de rust die uit lijken te nodigen om zich op ‘het goddelijke’ te richten gewaardeerd en is Taizé voor sommigen een plek om de spirituele zoektocht naar God te beginnen.

7.1 In Taizé zoeken naar spiritualiteit

Een aantal bezoekers gaven het vinden van spiritualiteit en godservaringen als reden van hun komst aan, waaronder de Duitse Matthias Hoenig (22 jaar). Matthias heeft gekozen voor Taizé als startpunt van zijn spirituele zoektocht. Hij is thuis eenmalig naar een Taizé-dienst geweest en dit heeft hem erg aangesproken. Voor Matthias was het moderne idee van meditatie in een christelijke dienst hetgene dat hem naar Taizé trok om zich te verdiepen in spiritualiteit en de verschillende religies.

Hij beschrijft zichzelf als ‘niet echt religieus’, maar geeft aan dat hij wel op zoek is. De motivatie achter zijn bezoek aan Taizé is het vinden van antwoorden op vragen over het bestaan van God. Hij is ervan overtuigd dat er wel ‘iets’ is, en beschrijft ‘God’ als een alomtegenwoordige energie. Hoewel hij van mening is dat een godservaring zeker ook op andere plaatsen kan worden gevonden dan in de kerk, geeft hij aan dat er in Taizé hiervoor ruimte wordt gecreëerd en hij daardoor echt op zoek gaat. Thuis kan hij ‘God’ soms ervaren, maar dan is dat iets wat hem gewoon ‘overkomt’, in plaats van als resultaat van een bewuste poging om het goddelijke te ervaren. Als voorbeeld van een godservaring in het dagelijks leven geeft hij het onder de indruk raken van de schoonheid van de aarde. Hierdoor wordt hij aanzet tot nadenken over een God die wellicht Schepper zou zijn of de big bang en evolutie in gang zou hebben gezet. In Taizé kan hetzelfde gevoel van rust en ontzag hem vervullen als hij tijdens de diensten de stilte en het zingen gebruikt om te mediteren.

Voor de Braziliaanse Adriano was ook de zoektocht naar spiritualiteit aanleiding om Taizé te bezoeken, als wel het bezinnen op een verandering in zijn leven. Hij beschreef de motivatie van zijn komst: *“I’m here to clean my soul”*. Adriano gaf aan dat hij de laatste jaren zijn leven teveel gewijd heeft aan feesten en drinken toen hij in Spanje werkte als barman. Zijn plan is om een aantal weken in Taizé te blijven, waaronder een tijd in stilte. Na deze periode is hij van plan terug te gaan naar Brazilië om *“een spiritueel leven te gaan leiden”*.

7.2 In vergelijking met thuis

Hoewel een groot deel van de bezoekers niet kerkelijk is, wordt Taizé door anderen ook vergeleken met de eigen gemeente. Veel bezoekers geven aan dat het vooral het gemeenschapsaspect is wat de kerkelijke gemeente doet verschillen met Taizé, alsmede de tolerantie en open houding die Taizé eigen is. De Duitse Jacob waardeert vooral dit laatste bijzonder aan Taizé; *“In elk kerkverband is er waarschijnlijk wel iets dat me zal irriteren. Ik vind het liefst mijn eigen weg”*. Jacob geeft aan dit in Taizé te kunnen doen, omdat een ieder hier de dienst zelf kan beleven in stilte.

Deze twee componenten van Taizé zijn belangrijk voor bezoekers om zich op de zoektocht naar ‘het goddelijke’ te kunnen richten en worden in veel kerken gemist. Gelukkig niet in allemaal, en heb ik ook respondenten ontmoet die aangaven elementen van Taizé en gemeenschap in de eigen kerkelijke gemeente te herkennen, wat als bijzonder positief werd bestempeld. De Poolse Kasha geeft aan dat ze zich, na lang zoeken en verschillende kerken bezocht te hebben, uiteindelijk heeft aangesloten bij een studentenparochie, waar ook een sterk gemeenschapsgevoel aanwezig is. Volgens Kasha is belangrijk *“not only the experience of going to the mass, but also the experience of belonging to a community in Christ”*. Stefan en Tabea Dross zijn lid van de evangelische beweging ‘JesusFreaks’. Vanuit hun visie willen ze dit geen kerk noemen maar een samenkomst, omdat ze vinden dat het de mensen zijn die de kerk vormen. Stefan: *“You can really influence the church, because you are the church”*. Beiden spreken zij over een sterke focus op gemeenschap (Tabea: *“my church-family”*). Hein (22 jaar) is geen lid van een parochie, maar heeft, naar eigen zeggen, hier in Taizé ervaren hoe belangrijk het is om ervaringen met anderen te kunnen delen. Hein is katholiek opgevoed en ziet de kerk als een plaats waar vrede en stilte gevonden kunnen worden, die in het dagelijks leven niet te vinden zijn. Hein en Ruth geven beiden aan dat de katholieke liturgie voor hen een houvast is en een gevoel van gemeenschap geeft. Hein: *“De liturgie geeft een gevoel van gemeenschap. Als ik jaren nadat ik voor het laatst in een kerk ben geweest er weer binnenkom, is de dienst nog precies hetzelfde. Dit geeft het gevoel dat je altijd weer mee kan*

doen”. Ook Ruth (Duitsland) noemt de katholieke tradities samenbindend: “*Ook als ik me niet zo voel, doe ik mee en dat bindt me samen met anderen. Dat is gemeenschap zijn*”. Andy uit Nieuw-Zeeland geeft echter aan dat het feit dat hij juist niets hoeft te doen, voor hem de ervaring van Taizé bijzonder maakt. Hier vindt hij ruimte voor stilte en reflectie, die hij in zijn eigen evangelische gemeente in Wellington niet kon vinden.

7.3 Ervaringen van ‘het goddelijke’

Andy (23 jaar) geeft aan die stilte nodig te hebben om God te kunnen ervaren. Een ervaring van ‘het goddelijke’ vertaalt hij met de woorden: “*een geleid gevoel*”. Het gevoel dat God hem leidt op de weg die hij zal gaan, plus het feit dat hij zich geliefd weet door God “*zelfs als ik het gevoel heb het niet goed te doen*”, zijn voor hem redenen om zich meer en meer op God te gaan richten. Een lied dat voor hem bijzondere waarde heeft is lied 139, dat uitdrukt wat hij bedoelde met zijn beschrijving van een ervaring van God: ‘*Gott, laß meine Gedanken sich sammeln zu dir. Bei dir ist das Licht, du vergißt mich nicht. Bei dir ist die Hilfe, bei dir ist die Geduld. Ich verstehe deine Wege nicht, aber du weißt den Weg für mich*’ (Heer, laat mijn gedachten op U zijn gericht. Bij U is het licht, U vergeet mij niet. Bij U is er hulp en geduld. Ik begrijp Uw wegen niet, maar U weet de weg voor mij) - Lieder uit Taizé 139. Dit gevoel van leiding wordt ook door de Poolse Kasha herkend. Ze vertelde dat ze soms ervaart dat bepaalde beslissingen al voor haar genomen zijn en ze met zekerheid kan aanwijzen welke weg voor haar de goede is.

Ook op andere manieren wordt ‘het goddelijke’ ervaren. Zoals eerder aangegeven ervoer Matthias het bovennatuurlijke in het zien van mooie natuur. Deze ervaring werd ook door anderen herkend, zoals door de Duitse Steffan (25 jaar), Gijs uit België (21 jaar) en Gijs uit Nederland (22 jaar). De Belgische Gijs geeft tevens aan ‘het goddelijke’ te kunnen ervaren in het luisteren van mooie muziek. Ook zouden kunst of zelfs “*mooie meisjes*” hem een ervaring van het bovennatuurlijke kunnen doen toekomen. Hij geeft hierbij aan dat het dan zaak is om opwinding op een rustige manier te beleven en “*dingen die op je afkomen door je heen te laten stromen*”. Alhoewel Gijs aangeeft dat men ‘het goddelijke’ “*niet te veel*” moet zoeken, zijn deze ervaringen voor hem wel heel erg belangrijk. Als laatste geeft Gijs aan God te kunnen ervaren door ’s avonds te wandelen in het donker. Naar aanleiding van een Bijbeltekst¹ beschrijft Gijs deze donkerte als geborgenheid en ‘verborgen’, wat hem helpt om de gedachten op ‘het goddelijke’ te kunnen richten.

¹ vergelijk NBG, Mattheüs 6:6

'Iedere nacht verlang ik naar U, o God, ik hunker naar U met heel mijn ziel. Iedere nacht verlang ik naar U, o God, ik hunker naar U met hele mijn ziel' – Liederen uit Taizé 100

7.3.1 *Ubi caritas et amor, Deus ibi est*

'Ubi caritas et amor, ubi caritas, Deus ibi est'

(Waar liefde en goedheid heersen, daar is God) – Liederen uit Taizé 4

Naast de hierboven genoemde ervaringen blijkt de concretisering van het goddelijke zich voor de meeste respondenten te uiten in een vergelijkbare beleving: de beleving van vrede, goedheid en liefde (*caritas et amor*). De meeste van de respondenten spreken dan ook over God als zijnde 'liefde'. In verschillende religies staat de liefde centraal, maar de beschrijving van God als liefde lijkt rechtstreeks van het christendom ontnomen te zijn (vgl. NBG, 1 Johannes 4:8: "*God is liefde*"). In vergelijking met de andere monotheïstische godsdiensten is dit zeer opvallend. In het Jodendom wordt God voornamelijk als heilig beschouwd en binnen de islam overheerst de gedachte aan een grote God - '*Allahoe akbar*' ("God is groot"). Hoewel deze uitspraak getuigt van geloof, bevestiging en expressie, en hoewel binnen het christendom de heiligheid van God zeker niet teniet gedaan wordt, overheerst binnen deze religie over het algemeen het denkbeeld van een liefhebbende God.

Voor Richard van Schaik (19 jaar) betekent contact met God de ervaring van de door hem zogenoemde 'hogere universele waarden' als liefde, tolerantie, eenheid, vrede en bovenal verzoening. Hij noemde God een gevoel, een stuwende kracht welke ervaren kon worden door bovenstaande waarden. Maar bovenal geeft hij het belang aan van verzoening en eenheid. Hij beschreef dat hij God het meest ervoer toen hij aanwezig was op een vredesconferentie in Israël. Het haast 'euforische' gevoel dat daar volgens hem aanwezig was, bestond doordat er eenheid was ondanks de verschillen. Hierin kon hij God ervaren.

Bijzonder is dat ook een van de Nederlandse broeders, broeder Sebastiaan, vertelde dat een bezoek aan Israël datgene is geweest wat zijn keuze tot een levenslange verbintenis aan de gemeenschap heeft doen bewerkstelligen. "*Toen ik daar zag hoe verdeeldheid kan zijn, kwam ik tot de conclusie dat ik me nergens liever voor wilde inzetten dan voor verzoening*". In zijn ogen is Taizé een plaats die mensen bij elkaar brengt en verzoening tot stand brengt, op twee verschillende manieren. Ten eerste is daar de praktische verzoening waar de broeders in het buitenland zich voor inzetten door middel van projecten die zij opstarten en door hun manier van leven te delen met anderen. Broeder Sebastiaan beschouwt de gemeenschap als een plaats waar ten tweede innerlijke verzoening voor de bezoekers tot stand wordt gebracht. De

mogelijkheid die wordt geboden om tot jezelf komen, jezelf te kunnen zijn, en het kunnen zoeken naar een weten van wie of wat je bent, tezamen met de fysieke eenheid van verschillende mensen die samen komen, was voor hem een reden om Taizé te gaan zien als een plaats waar hij zich zou kunnen inzetten voor het tot stand brengen van verzoening in de wereld. De ervaring van vrede en eenheid en de onderlinge liefde beschouwt hij als een goddelijke.

In Taizé komt men samen om op zoek te gaan naar God. Ondanks de heel verschillende achtergronden van de bezoekers is vast te stellen dat men elkaar accepteert en uit wil dagen om zich in deze zoektocht te verdiepen. Voor Richard is het samenkomen van mensen met zulke verschillende opvattingen en levensovertuigingen een teken van de aanwezigheid van God. God wordt ervaren door eenheid ondanks verschillen. Ook Tom Havenith (België, 24 jaar) noemt de ervaringen die ontstaan door intensieve contacten en gesprekken met anderen goddelijk geïnspireerd. Doordat men ondanks verschillen toenadering tot elkaar zoekt en samen zoekt naar God, ontstaat er “*broederlijke liefde*”. Tom is ervan overtuigd dat God de bron van alle liefde is. Liefde vindt hij moeilijk toe te lichten, maar wordt volgens hem zichtbaar in groei in persoonlijkheid. Liefde zet aan tot onbaatzuchtige daden, tot het doen van dingen waartoe je aanvankelijk weerstand voelt, maar die je leert doen voor anderen. De Braziliaanse Adriano (23 jaar) stelt dat liefde de oplossing is de wereldse problemen: “*We can change the world by loving each other. Love is the answer*”. Daarom stelt hij de liefde centraal in zijn leven: “*First I was a Christian, now I am a lover*”.

Het Taizélied nummer vier is een mooie vertaling van de gevoelens die ik heb geproefd omtrent het ervaren van God. De Nederlandse vertaling luidt als volgt: ‘*Daar waar liefde is en vrede, daar waar liefde is, daar is God met ons*’.

7.3.2 Spreken met God

God wordt door bezoekers ook ervaren als zij een antwoord op hun gebeden denken te ontvangen. Jonathan uit Hongkong (twintig jaar) vertelt dat God hem antwoorden geeft op vragen die hij in gebed voorlegt. Hoewel hij aangeeft de antwoorden meestal te vinden in zijn eigen gedachten, ziet hij hierin de hand van God die bepaalde gedachten in geeft en gedachten leidt tot een antwoord. Ook de 23-jarige Amerikaanse Michelle geeft aan zij God ervaart in haar leven, onder andere door gebed. “*God spreekt tot de mens door andere personen, door de Bijbel en door gebed, dus in de gedachten*”. Daaraan voegt zij toe dat er, naar haar mening, te weinig kerken zijn die de tijd nemen om naar God te luisteren. Volgens Michelle wil God

meer actief en aanwezig zijn dan door de meeste gelovigen wordt aangenomen, “*He wants to involve in everyday life*”. Ook de Duitse Tabea denkt dat God kan spreken en herkend kan worden op de drie manieren die door Michelle zijn aangegeven. Haar eigen ervaring is dat ze, door te bidden, “*als een bliksemschicht*” Gods leiding kan ervaren.

Veel bezoekers geven aan dat bidden een belangrijk middel is om God te ervaren. Hierbij wordt gebed gezien als een communicatiemiddel tot God. De stilte die de gebedsdiensten van Taizé faciliteren, zijn ook bedoeld om God te benaderen met gebed.

7.4 Besluit

Wat blijkt uit de onderzoeksresultaten is dat jongeren de ervaring van ‘het goddelijke’ vooral vertalen als een ervaring van liefde. Bijzonder daarbij is dat deze liefde voornamelijk wordt ondervonden wanneer mensen samenkomen. Ondanks het individuele karakter van de moderne zoektocht naar godservaringen blijkt dat men elkaar toch opzoekt om dit gezamenlijk te kunnen beleven.

Daarnaast wordt verteld dat het bovennatuurlijke en transcendentie ervaren wordt in uitingen van schoonheid, zoals natuur, muziek of kunst. Opmerkelijk genoeg geven veel bezoekers hierbij wel aan dat het belangrijk is om deze ervaringen in stilte mee te maken. Concluderend kan dan gesteld worden dat bezoekers van Taizé verklaren dat zowel afzondering en gemeenschap nodig zijn in de zoektocht naar ‘het goddelijke’ om deze te kunnen beleven.

Conclusie

De gemeenschap van Taizé is een opvallend verschijnsel. Ieder jaar trekken weer duizenden jongeren naar deze plek om hier te zoeken naar God. Deze scriptie heeft getracht om te beschrijven op wijze deze zoektocht naar ‘het goddelijke’ door bezoekers van de gemeenschap van Taizé wordt beleefd. Er zijn verschillende redenen opgesomd die het voor jongeren aantrekkelijk maken om deze plaats te bezoeken, er is uit de doeken gedaan welke rituelen de gemeenschap gebruikt en wat deze voor bezoekers betekenen en vervolgens is beschreven welk godsbeeld de respondenten hanteren en op welke wijze zij ‘het goddelijke’ ervaren. Hierbij is telkens naar voren gekomen wat voor waarde Taizé voor de bezoekers in deze heeft.

Als belangrijke constatering van dit onderzoek kan gesteld worden dat jongeren zoeken naar een ervaring van God, die meestal wordt uitgelegd als een ervaring van liefde. Voor jongeren kan Taizé een belangrijke rol spelen in deze zoektocht, waarin voornamelijk drie factoren van belang zijn. Ten eerste de *open en ruimdenkende houding* van de gemeenschap van Taizé, waar de broeders iedereen willen verwelkomen en ruimte bieden om de zoektocht op een eigen manier te ervaren, zonder hierbij regels en wetten voor te schrijven. Hierop aansluitend is ten tweede de *stilte* voor bezoekers van belang. Deze stilte biedt mogelijkheid om zelf naar God op zoek te gaan. Er is ruimte voor gebed, voor meditatie, voor nadenken, voor piekeren, voor huilen, voor dankbaarheid of voor het toelaten van welke andere emotie dan ook. Het feit dat de bezoeker degene is die bepaalt hoe deze tijd wordt ingevuld, geeft vrijheid en een gevoel van acceptatie.

Dat er behoefte aan is om deze zoektocht op persoonlijk niveau te doen plaatsvinden en ervaren duidt op een individualisering van religie. Wat daarin opvallend is, is het feit dat alle individuen hiernaar in Taizé toch gezamenlijk op zoek willen gaan. De derde factor die meespeelt, is dan ook het *gemeenschapsaspect*. Meer dan om enig andere reden, komen bezoekers naar Taizé om hier gezamenlijk met anderen deel uit te maken van een gemeenschap.

Wanneer een bezoek aan Taizé wordt beschouwd als een pelgrimstocht, biedt dit volgens Reader de mogelijkheid om normatieve kaders te verlaten en een alternatief gevoel van gemeenschap van *belonging* te vinden (2007). Hoewel een ieder op zoek is naar eigen waarheid, leeft toch de wens om ergens toe te behoren. Vanuit deze theorie zou verklaard kunnen worden waarom dit gemeenschapsgevoel zo belangrijk is voor de meeste bezoekers. Ook de normatieve kaders welke door Reader worden omschreven zullen vanuit de openheid

en tolerante houding van de broeders van Taizé binnen de gemeenschap in mindere mate aangetroffen worden. Naast dit gevoel van *belonging* dat wordt gevonden in een gemeenschap, is de verbroedering voor bezoekers ook van belang voor een beleving van ‘het goddelijke’. Meerdere bezoekers hebben aangegeven dat het juist de eenheid is die hen God doet ervaren. Deze eenheid is bijzonder en wordt door velen opgemerkt. De Duitse Matthias Hoenig (22 jaar) zei hierover: “*Het is opvallend dat mensen hier hun ‘groepje’ van thuis en hun vooroordelen over anderen vergeten. Dat zou vaker en meer moeten gebeuren*”. Broeder Andreas (Duitsland) gaf tevens aan dat de boodschap van Jezus zou zijn dat de grenzen die in het dagelijks leven tussen verschillende groepen bestaan, zouden moeten wegvallen. Hierbij haalde hij een quote aan van de oprichter van Taizé, broeder Roger: “*In the heart of God, the church is one*”.

Deze drie factoren zijn voor de respondenten van belang en helpen hen om de zoektocht naar ‘het goddelijke’ vorm te geven. Hierbij gaat het ook voornamelijk om een combinatie van de factoren. Juist het feit dat er zowel ruimte is voor persoonlijke en gezamenlijke beleving, en het feit dat men wel ervaringen kan uitwisselen maar elke ervaring in principe goed is, geeft voor bezoekers een bepaalde rust. De gemeenschap van Taizé creëert rust en ruimte om de bezoekers de ervaring van ‘het goddelijke’ te doen beleven.

Literatuur

Ateliers et Presses de Taizé

<http://www.taize.fr>

<http://taize.jongerenwebsite.nl/taizeimpressie.htm>

Liederen uit Taizé 2009-2010

Berger, P.L.

2001 Reflections on the Sociology of Religion Today, *Sociology of Religion*, Volume 62, Issue 4, p.443-455

Coady, M.F

2001 Christ rises at Taizé, *Commonweal*, Volume 128, Issue 6, p30-31

Crawford, J.

1993 Pilgrimage: Towards an Ecumenical Understanding *Ecumenical Review*, Volume 45, Issue 2, p. 207-218

Daneels, G.

1992 The Secret of Taizé, *America*, Volume 166, Issue 12, p288

Davie, G., Heelas, P. & Woodhead, L. (Editors)

2003 *Predicting Religion. Christian, Secular and Alternative Futures*, Ashgate Publishing

Ganzevoort, R.R.

2006 *De hand van God en andere verhalen. Over veelkleurige vroomheid en botsende beelden*. Zoetermeer: Meinema

Hak, D.

2010 *Nieuw-religieuzen: 'Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten'*, in

Kroesen, J., Kuiper, Y. & Nanninga, P. (Editors)

2010 *Religie en cultuur in hedendaags Nederland: observaties en interpretaties*, Assen:

Koninklijke Van Gorcum B.V.

Harpur, J.

2002 *De Heilige Weg: 2000 jaar christelijke pelgrimstochten*, Haarlem: Schuyt & Co Uitgevers

Hervieu-Leger, D.

2006 The Role of Religion in Establishing Social Cohesion, *Eurozine*
<http://www.eurozine.com/articles/2006-08-17-hervieuleger-en.html> (19 mei 2010)

Hill, J.

2008 *De Geschiedenis van het Christendom*, Kampen: Uitgeverij Kok

Jean-Marie

2001 Prayer at Taizé, *Christian Century*, Volume 118, Issue 10, p. 16-18

Kock, de, A.

2008 *Religieuze identiteitsontwikkeling en – vorming van christenjongeren in een moderne context*, Masterscriptie Religie en theologie: Godsdienst in de moderne wereld, faculteit Geesteswetenschappen, departement Godgeleerdheid, Universiteit Utrecht

Kruispunt', in samenwerking met RKK

2007 *God in Nederland 1966-2006*, Kampen: Uitgeverij Ten Have

Labuschagne, C.

2006 *Het godsbesef en het spreken over God*, publicaties faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen

<http://theol.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/2008/Labuschagne/ZinenonzinoverGod/Godsbesef/z26ozgod1.pdf> (2 juni 2010)

Meyer, B.

2009 *From Imagined Communities to Aesthetic Formations: Religious Mediations, Sensational Forms, and Styles of Binding*, in

Meyer B. (Editor)

2009 *Aesthetic Formations: Media, Religion, and the Senses*, New York: Barnes and Noble

Nederlands Bijbelgenootschap (NBG)

2004 *De Nieuwe Bijbelvertaling*, Heerenveen: Uitgeverij NBG

Reader

2007 Pilgrimage Growth in the Modern World: Meanings and Implications, *Religion*, Volume 37, Issue 3, p.210-229

Roeland, J.

2005 Het zelf in christelijke religiositeit: Discoursen van het zelf in hedendaagse vormen van christelijke religiositeit, *In de Marge*, Volume 14, Issue 1, p. 22-29

Ross, S.

1987 *The social significance of the Taizé community as a religious phenomenon of our time*, Ph.D, Fordham University

Schlumpf, H.

2006 French Connection, *U.S. Catholic*, Volume 71, Issue 12, p. 32-37

Schutz, R.

2001 *Dieu ne peut qu'aimer*, Taizé: Ateliers et Presses de Taizé

Sheehan, J.

2003 Enlightenment, Religion, and the Enigma of Secularization, *American Historical Review*, Volume 108, Issue 4, p1061-1080

Tennekes, J.

1990 *De Onbekende Dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht*, Leuven/Apeldoorn: Garant Uitgevers

Visscher, L.

2005 The Making of Taizé, *The Christian Century*, p. 8-9

Bijlage Eén: Reflectie

Terugkijkend op het bacheloronderzoek in Taizé ben ik erg blij met het gekozen thema. Het is iets geweest wat dichtbij mezelf ligt, wat me bleef interesseren en waarmee ik me kon identificeren. Wanneer ik echter het resultaat, deze scriptie, door lees, ben ik minder tevreden. Naar mijn gevoel ben ik niet genoeg in staat geweest om het antwoord op de gestelde hoofdvraag voldoende wetenschappelijk onderbouwd te laten zijn.

Het doen van het onderzoek in Taizé heb ik als een bijzonder leuke ervaring gezien. Mijn rol als onderzoeker bestond daar voornamelijk uit participatie. Dit betekende drie maal per dag een gebedsdienst bezoeken, mee-eten, mee praten, mee luisteren, mee tandenpoetsen en mee klussen om op dergelijke wijze het gemeenschapsleven te ervaren. Door zo 'samen te leven' en hetzelfde dagritme aan te nemen als de overige bezoekers, ontstond er spoedig een nauwe band en werd het delen van informatie gemakkelijk gemaakt. Met dezelfde mensen met wie je 's ochtends opstaat, wordt de kerkdienst beleefd en kunnen de hier opgedane ervaringen worden gedeeld.

Het contact met de informanten is dan ook over het algemeen bijzonder prettig verlopen. Veel van hen kwamen naar Taizé met vragen over God of geloven en waren erg open en op zoek. Dit bevestigde gelukkig de vooronderstelling die aan het onderzoek ten grondslag lag. De sfeer in Taizé heb ik als verbazingwekkend open ervaren. De gesprekken gaan zo gemakkelijk heel diep, dat het verkrijgen van informatie niet moeilijk is. De meeste reacties op het onderzoek waren ook heel positief en niemand maakte er bezwaar tegen als ik gegevens opschreef. Dit deed ik echter niet tijdens de gesprekken of tijdens de gespreksgroep, omdat dit toch bleek af te leiden en mensen meer letten op wat ze zeggen. Bovendien is het lastiger om echt deel te nemen aan het gesprek als je tegelijkertijd alles wilt bijhouden. Ik probeerde tijdens de gesprekken zo veel mogelijk te filteren, de belangrijkste dingen te onthouden en daarna zo spoedig mogelijk een goed verslag op te schrijven.

Wat ik lastig vond, was in hoeverre het de kwaliteit van het gesprek verbeterde als ik mijn eigen mening zou weergeven, die toch in veel gevallen afweek van die van de respondent. In sommige gevallen heb ik gemerkt dat het gesprek dieper werd naarmate ik meer mijn persoonlijke verhaal deelde, maar in andere gevallen werkte dit juist averechts, doordat er nu meer afstand tussen mezelf en de respondent leek te ontstaan.

Alhoewel ik van te voren al wel ingeschat had dat het vinden van respondenten niet één van de moeilijkste onderdelen van het onderzoek zou worden, is dit nog meer meegevallen dan

aanvankelijk gedacht. Een minpuntje werd veroorzaakt door het wekelijkse ritme van Taizé, dat echter wel bewerkstelligde dat na een week het hele onderzoek eigenlijk weer opnieuw moest opstarten. Elke week waren er nieuwe mensen, begonnen de gespreksgroepen weer opnieuw met dezelfde inleiding en zelfde vragen, waardoor ik wel een beetje het gevoel kreeg dat ik telkens opnieuw moest beginnen.

Wat ik in een volgend onderzoek anders zou doen is het creëren van een mogelijkheid om de gehouden interviews direct uit te kunnen werken. Uit veiligheidsoverwegingen en een gebrek aan tijd door het volle programma dat door de gemeenschap wordt verzorgd, had ik besloten om geen computer mee te nemen. In vergelijking met de gehouden interviews in Nederland heb ik gemerkt dat het uitwerken een stuk makkelijker verloopt wanneer dit nog vers in het geheugen ligt.

Tijdens de tijd in Taizé heb ik veel opgeschreven en ben met een enorme hoeveelheid informatie huiswaarts gekeerd. Het ordenen van gegevens en het beginnen met schrijven vond ik erg lastig. Zoals ik al bij aanvang van het onderzoek verwachtte, vond ik het inderdaad heel erg moeilijk om de verworven data te analyseren en hier wetenschappelijk onderbouwde conclusies uit te kunnen trekken. En nog steeds ben ik niet erg tevreden over het resultaat dat mijn inziens te veel op het beschrijvende vlak blijft. Hoewel het schrijven zelf geen probleem vormde, deed het koppelen van de empirie aan de theorie dat wel. Uiteindelijk is dit het eindresultaat geworden en wil ik toch graag terugkijken op een leerzame ervaring!

Daarbij, Martijn Oosterbaan, ontzettend bedankt voor je hulp en begeleiding! Ik vond je feedback bijzonder helpend en heb het erg gewaardeerd!

(Afbeelding 5: 19/03 Ontbijt buiten in Taizé (met v.l.n.r.: Hein, Jakob, Fabian, Marlies, Boas, Murielle)

Bijlage twee: Engelse samenvatting

This thesis is about the community of Taizé (France). Every year thousands of young people visit Taizé in their search for God. They come here to live in community and experience the monastery rhythm. I've tried to describe in this thesis how these visitors have experienced their time in Taizé and on what matter this contributed to their journey to 'the divine'.

The community of Taizé is a very open place, which tries to welcome anyone, without exceptions. By being open-minded and non-condemning, a lot of people feel attracted to the community. Living in a community also gives the opportunity to share experiences with others. By living together and sharing, every single person can grow in their search for God. Although the expectations out of literature study didn't focus on modern religious experiences in communities but rather on personal practice, the outcome of the research in Taizé indicates a strong need of company (sense of belonging). It seems that on the one hand, people need to have the feeling of belonging to a certain group, while meanwhile the desire to explore religion by oneself also still exists. For the visitors of Taizé the openness of Taizé is important: you can belong to the community, while meanwhile still believe what you want to believe.

The most important ingredients of the prayers in Taizé are songs and silence. According to Taizé, song is one of the most essential elements of worship (Songs from Taizé 2009-2010). Short chants, repeated again and again, give it a meditative character. Using just a few words which express a basic reality of faith, these songs are quickly grasped by the mind. As the words are sung over many times, this reality gradually penetrates the whole being. For most visitors, the silence is even more valuable. Becoming calm and finding rest to pray or meditate is in daily life not always within reach.

The Taizécommunity contributes in the search for 'the divine', according to a lot of participants I spoke with. This thesis has tried to underline the importance of the three most important factors of Taizé: the open-minded attitude of the community (you can come as you are), the silence (you can search God in the way that's yours) and community (you're not alone in your search).

T a i z é

(Afbeelding6: Zonlicht voor de kerktoren van Taizé, Atelier et Presses de Taizé)

Informatie over je scriptie

Gelieve dit formulier op te slaan, te wijzigen en samen met de digitale eindversie van je scriptie naar je begeleider te mailen. Voor vragen kijk op:

<http://studion.fss.uu.nl/helpdesk/student/scrol>

Studentnummer: *	3173038
Initialen & voorvoegsels : *	M.E. van 't
Achternaam: *	Hoog
Opleiding: *	Bachelor Culturele Antropologie

Eventuele tweede student

Studentnummer:	
Initialen & voorvoegsels :	
Achternaam:	
Opleiding:	

Begeleider

Naam begeleider: *	Martijn Oosterbaan
Naam evt. 2 ^e begeleider:	

Scriptie

Titel Scriptie: *	Taizé: zoektocht naar de persoonlijke godservaring binnen de internationale oecumenische gemeenschap
Taal Scriptie: *	Nederlands
Samenvatting:	De scriptie beschrijft hoe de zoektocht naar 'het goddelijke' door bezoekers van de internationale oecumenische gemeenschap van Taizé wordt beleefd. Er wordt besproken op welke manieren 'het goddelijke' wordt ervaren en welke rol de gemeenschap hierin speelt.
Trefwoorden: (gescheiden door ;)	Taizé; gemeenschap
Openbaar tonen: *	Ja/Nee
Of pas tonen na datum:	(dd-mm-jjjj)

Ingevuld op: * 25 juni 2010

Door: * Marlies van 't Hoog

* = Verplicht in te vullen velden